

TEISIŲ FAKULTETO STUDENTŲ DARBAI 1925–1939. I DALIS (1925–1932)

„Universitetas yra tiesos židinys“²⁰

Ieva Deviatnikovaitė²¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.21.2>

„<...> daugelio Fakulteto dėstomų dalykų turinys, ir kiti tų vadovėlių, kurie dėl studentų neturto negreit išperkami, su laiku pasensta, - bet vis viena jie savo reikšmės nenustoja“²².

SANTRAUKA

Tyrime aptariami Lietuvos universiteto (vėliau VDU) Teisių fakulteto diplominiai darbai chronologine tvarka, išskiriant juos pagal teisės šakas, atsižvelgiant į jų struktūrą, naudotą literatūrą, teisės aktus, teismų jurisprudenciją, studentų vartojamą teisinę kalbą. Taip pat pateikiamos, autorės nuomone, vertingiausios ar įdomiausios darbų citatos, įvardijami dėstytojai, vertinę darbus, atskleidžiami studentų likimai.

Pats tyrimas publikuojamas keturiuose straipsniuose. Šiame straipsnyje analizuojami aštuoniasdešimt devyni studentų baigiamieji darbai, parašyti laikotarpiu nuo 1925 iki 1932 metų.

Baigiamieji darbai atskleidžia ne tik Teisių fakulteto veiklą, ruošiant būsimus teisininkus valstybei, bet ir to meto Lietuvos aktualijas. Studentai rašė apie Lietuvos valstybės sukūrimo teisinius aspektus, teisėjų rinkimų galimybę, advokatūros organizaciją, tabako monopolį, prekių ženklus, sąžiningą konkurenciją, užsieniečių teisinį statusą, valstybės kreditą, darbo sutartis, paveldėjimą, autorių teises, hipoteką, prievolės, turto nuomą, servitutą, įvaikinimą, atstovavimą, trečiųjų asmenų dalyvavimą teisminiame procese, bausmes, veikas, priešingas teisei, jų stadijas, nusikaltimo bendrininkus, nėštumo nutraukimą, nepakaltinamumą,

²⁰ P. Leono žodžiai iškilmingame Teisių fakulteto tarybos posėdyje 1936 m. spalio 7 d. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 225, lap. 156.

²¹ Ieva Deviatnikovaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešojo teisės instituto profesorė.

²² Teisių fakulteto 5 ir 10 metų planas (galima data nuo 1934 metų iki 1936 metų). LCVA, f. 631, ap. 1, b. 225, lap. 227.

ekstradiciją, liudininko statusą, įrodinėjimą, nepilnamečių atsakomybę, kasacinį procesą, valstybės vaidmenį tarptautinėje teisėje, Tautų Sąjungą, Nuolatinį Tarptautinį Teisingumo Teismą, tarptautinius pervežimus geležinkeliais, Lietuvos prekybos sutartis, Užjordanės statusą.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Diplominiai darbai, Teisių fakultetas, studentai, teisės filosofija ir istorija, teisėsauga, konstitucinė teisė, administracinė teisė, baudžiamoji teisė, civilinė teisė, baudžiamojo proceso teisė, civilinio proceso teisė, tarptautinė teisė.

ĮVADAS Į STRAIPSNIŲ APIE TEISIŲ FAKULTETO STUDENTŲ DARBUS SERIJĄ

Nepriklausomybę paskelbusioje Lietuvoje tebuvo keturiasdešimt asmenų, turinčių teisinį išsilavinimą. Pusė jų nemokėjo lietuviškai nei kalbėti, nei rašyti.²³ Tad nenuostabu, jog 1922 m. įsteigtame Lietuvos universitete dirbo kuklus Teisių fakulteto kolektyvas – laikotarpiu nuo 1922 iki 1932 metų buvo užimta maždaug 20–30 etatų. Tuo tarpu studentų Fakultete buvo nemažai – 1922 m. 244 studentai, o 1932 m. net 1609.²⁴ Užsiėmimus vedė ir kviestiniai dėstytojai, o kai kurie dalykai buvo dėstomi ne lietuvių, bet vokiečių ar rusų kalbomis.²⁵

Diplominių darbų vertintojų taip pat nebuvo labai daug – teisės filosofijos specialistas ir Teisių fakulteto dekanas profesorius P. Leonas, Lietuvos teisės istorikas profesorius A. Janulaitis, konstitucinės teisės profesorius M. Romeris, administracinės teisės profesorius V. Biržiška, tarptautinėje ir romėnų teisėje besispecializuojantis profesorius A. Jaščenka, civilinio proceso profesorius V. Mačys, civilinės teisės profesorius S. Bieliackinas, docentas K. Šalkauskis, baudžiamojo proceso profesorius A. Kriščiukaišis, baudžiamosios teisės docentas V. Stankevičius, finansų teisės docentas M. Pokrovskis, Teisių fakulteto Teismo medicinos katedros docentas K. Oželis, docentai A. Tamošaitis, A. Tumėnas, T. Petkevičius, K. Žalkauskas, asistentas A. Veryha-Darevskis ir kiti dėstytojai, kurie bus įvardyti atskiruose serijos straipsniuose.

1923 m. Teisių fakulteto regulamine²⁶ buvo nurodyti pagrindiniai reikalavimai Teisių fakulteto diplomui gauti. Pagal 33 punktą, diplomui gauti turėjo būti išlaikyti visi egzaminai, atlikti seminarų darbai ir pristatytas rašto darbas iš teisės ir ekonomikos sričių. Pagal rastą Teisių fakulteto regulamino ar jo projekto²⁷ 50–53 punktus, diplomui gauti studentas turėjo išklaudyti aštuonių semestrų atitinkamo skyriaus kursą, gauti visų dėstomų dalykų, pratybų, proseminarų ir seminarų įskaitas, išlaikyti visų dėstomų dalykų egzaminus ir parašyti

²³ Mindaugas Maksimaitis, „Teisių mokslai“: 325, in: Vytauto Didžiojo Universitetas. Mokslas ir visuomenė 1922–2002. Kaunas, 2002.

²⁴ Ten pat: 339.

²⁵ Plačiau apie tai – Mindaugas Maksimaitis, „Teisių mokslai“: 330–335, in: Vytauto Didžiojo Universitetas. Mokslas ir visuomenė 1922–2002. Kaunas, 2002.

²⁶ Lietuvos universiteto Teisių fakulteto regulaminas ir mokslo planas. Kaunas: Teisių fakulteto leidinys, 1923.

²⁷ Nėra aišku. Teisių fakulteto regulaminas. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 220, lap. 9.

diplominį darbą. Taigi, abiejuose dokumentuose buvo įtvirtinta viena iš sąlygų gauti Teisių fakulteto diplomui – parašyti rašto darbą. Tai ir buvo taip vadinami diplominiai darbai.

Minėtame dokumente buvo įtvirtinti diplominio darbo temai keliami reikalavimai: studentas turėjo pasirinkti temą, atitinkamam profesoriui patarus; tema turėjo būti aiškiai apibrėžta ir susijusi su Lietuvos teisiniu ar ekonominiu gyvenimu. Darbe studentas turėjo įrodyti gebėjimą naudotis moksline literatūra, moksliniais metodais, taip pat gebėjimą tinkamai išdėstyti temą. Kitame Teisių fakulteto regulavimo projekte buvo nurodyta, kad „diplominiu darbu studentas turi įrodyti sugebėjimą savarankiai juridiniai galvoti ir gerą pažinimą pasirinktos temos literatūros“.²⁸ Buvo nurodyti ir techniniai baigiamiesiems darbams keliami reikalavimai – darbas turėjo būti bent dvidešimties puslapių ir atspausdintas mašinėle, tačiau galėjo būti ir trumpesnis – tai priklausė nuo profesoriaus (matyt to, kuris pataria dėl temos) sutikimo.

Pagal Regulavimo 54 punktą, diplominis darbas galėjo būti vertinamas trejopai – „labai gerai“, „gerai“ arba „patenkinamai“. Diplominių darbų turėjo vertinti darbo vadovas ir dar vienas dėstytojas, kurį nurodydavo Fakulteto dekanas. Jeigu dviejų dėstytojų nuomonė išsiskirdavo, dekanas skyrė trečią dėstytoją. Taigi, panašu, kad baigiamųjų darbų gynimo nebuvo, o tebuvo dėstytojų įvertinimas. 1937 m. Regulavimo projekte buvo numatyta, kad jei baigiamasis darbas įvertinamas „labai gerai“, jis turėjo būti perduotas Fakulteto skaityklai.²⁹

Buvo išleistas ne tik regulaminas, nustatęs bendras, daugiau technines gaires diplominiams darbams, bet ir metodiniai nurodymai, kuriuos parašė Teologijos-filosofijos fakulteto mokslininkas S. Šalkauskis.³⁰ Šiame veikalė buvo aprašytas studento vaidmuo, pareigos, atliekant tyrimą, apibūdinta mokslininko branda, atliekamo tyrimo šaltiniai, priemonės, įvardytos mokslinio darbo rūšys bei mokslinio darbo rašymo procesas. Sunku pasakyti, ar studentai rėmėsi šiuo darbu rašydami diplominius darbus – tarp įvardytų jų baigiamuosiuose darbuose nurodytų šaltinių šią metodinę priemonę yra nurodęs tik vienas kitas studentas.

Yra duomenų, jog 1924–1939 m. VDU Teisių fakultete teisininko diplomus gavo arti tūkstančio studentų.³¹ Straipsnio autorė VU Bibliotekos Rankraščių skyriuje rado 531 darbus. Šiame straipsnyje aptariami diplominiai darbai, kuriuos parašė Teisių fakulteto (nuo 1930 m. šio fakulteto Teisių skyriaus) studentai nuo 1925 iki 1932 metų. Viso – aštuoniasdešimt devyni baigiamieji darbai. Jie aptariami išskiriant juos pagal teisės šakas, tematiką. Pabrėžtina, kad toks kiekis darbų tiriamas ne dėl to, kad tiek studentų laikotarpyje nuo 1922 metų iki 1932 metų buvo baigę Teisių fakultetą, bet dėl to, kad jų buvo tiek rasta. Pirmasis išsaugotas datuotas diplominis darbas buvo parašytas 1925 m.

Tyrimo objektas – Teisių fakulteto studentų baigiamieji darbai. Šio straipsnio objektas – 1925–1932 m. Teisių fakulteto studentų baigiamieji darbai. Tyrimo tikslas – tiriant diplominių darbų turinį įvertinti tarpukario Lietuvos teisinės aktualijas, teisės studijas. Siekiant išsikelti tikslo, analizuojama baigiamųjų darbų struktūra, peržiūrima studentų naudota literatūra, dažniausiai jų analizuoti teisės aktai, aktualiausia teismų jurisprudencija, studentų

²⁸ Pastabos prie Teisių fakulteto regulavimo. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 220, lap. 26.

²⁹ Regulavimo pakeitimas ir papildymas. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 226, lap. 79.

³⁰ Stasys Šalkauskis, Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai (Kaunas, 1926); Stasys Šalkauskis, Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai (Kaunas: Sakalo b-vė, 1933).

³¹ „VDU istorija“ <<http://teise.vdu.lt/istorija>>.

vartojama teisinė kalba, pateikiamos, autorės nuomone, vertingiausios darbų citatos, įvardijami dėstytojai, vertinę darbus, atskleidžiami jų ir studentų likimai.

Pabrėžtina, jog empirinė tarpukario studentų Teisių fakulteto diplominių darbų analizė dar niekada nebuvo atlikta. Manytina, šis tyrimas leis detaliau ir giliau pažinti tarpukario Lietuvos teisinės aktualijas, stebėti, kaip politinės, ekonominės peripetijos lemia žmonių ir tautos likimą.

Straipsnyje daugiausia remiamasi Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje, Lietuvos centriniame valstybės archyve rastais dokumentais. Atliekant tyrimą naudotasi istoriniu, lyginamuoju, analitiniu, aprašomuoju, dokumentų analizės metodais.

Studentai rašto darbuose gvildeno teisės istorijos, filosofijos, konstitucinės, administracinės, finansų, konkurencijos, civilinės, civilinio proceso, baudžiamosios, baudžiamojo proceso, darbo, tarptautinės ir lyginamosios teisės klausimus.

TEISĖS ISTORIJA, FILOSOFIJA IR KONSTITUCINĖ TEISĖ

Iš teisės istorijos ir filosofijos studentai parašė keletą darbų, apėmusių vergovės instituto, Lietuvos valstybės susikūrimo analizę, Vilniaus lietuvių spaudos klausimus, teisės ir dorovės santykio tyrimą. Kai kurie iš šių darbų mažai tebuvo susiję su teisės klausimais ir tik keli buvo iš konstitucinės teisės.

Šiomis tematikomis rašiusių studentų darbus vertino dėstytojai A. Jaščenka, P. Leonas, M. Romeris, A. Tamošaitis, A. Tumėnas.

Studentai daugiausia naudojami rusiškai rašyta mokslinė literatūra, teisės aktais bei jurisprudencija. Pavyzdžiui, Rusijos imperijos Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijų aplinkraščiais bei paaiškinimais, Rusijos imperijos Senato sprendimais. Tačiau naudotasi ir prancūzų, vokiečių, šiek tiek lenkų ir hebrajų kalba rašytais šaltiniais. Iš lietuviškai rašytos literatūros naudotasi M. Romerio skaitytų valstybinės teisės paskaitų stenogramomis (1930 m.), jo straipsniu apie įstatymų konstitucingumą³², monografijomis,³³ G. Rutenbergo straipsniais,³⁴ 1925–1926 metų P. Leono Teisės filosofijos istorijos paskaitų konspektais,³⁵ V. Mačio skaitytų 1924 m. civilinio proceso paskaitų konspektais,³⁶ A. Tamošaičio straipsniu apie Austrijos konstitucinį teismą,³⁷ Teisingumo ministerijos leidiniu.³⁸ Tenka pastebėti, kad literatūros šaltinių skaičius nebuvo labai turtingas.

³² Mykolas Romeris, „Įstatymų konstitucingumas“, *Teisė* 7 (1925): 1–16.

³³ Mykolas Romeris, *Reprezentacija ir mandatas. Lietuvos universiteto Teisių fakulteto darbai* (Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1926); Mykolas Romeris, *Administracinis teismas* (Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928).

³⁴ Giršas Rutenbergas, „Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, susikūrimas ir jos pripažinimas tarptautinės teisės šviesoje“, *Teisė* 11 (1927): 35–51; 12 (1927): 28–63.

³⁵ *Teisės filosofijos istorijos paskaitos, prof. Leono skaitytos 1925–26 mokslo metais, 1, 2 dalys* (Kaunas: rankraščio teisėmis).

³⁶ Vladas Mačys, *Civilinio proceso paskaitos* (Kaunas: Teisių fakulteto leidinys, 1924).

³⁷ Antanas Tamošaitis, „Austrijos konstitucinis teismas“, *Teisė* 9 (1926): 23–32.

³⁸ Šveicarijos prievolių teisė (1911 metų kovo 30 d.). Vertė P. Bugailiškis. *Teisingumo ministerijos leidinys* (Kaunas: AB Varpas, 1925).

Darbas apie vergovės institutą³⁹ yra kartu ir iš teisės istorijos, ir iš teisės filosofijos. Jame yra atliktas lyginamasis žydų ir romėnų teisės tyrimas, tvirtinant, kad „Žydų teisės žydėjimo laikas supuola kartu su romėnų teisės žydėjimu“⁴⁰. Studentas teigė, kad žydų teisė buvo kuriama „praktišku mokymu“ ir ją kurdavo teisėjai, kadangi „žydų mokslininkai griežtai skiria teisėjus nuo teisininkų. Teisėjai teisdavo pagal papročius ir patys išleisdavo įstatymus“⁴¹. Darbe buvo išskirti keturi žydų teisės istorijos laikotarpiai – Biblijos, Mišnos, Talmudo ir komentatorių. Gvildentas romėnų laikotarpio vergovės institutas, aiškinantis, kuo skyrėsi vergas nuo piliečio, bandyta atskleisti, kaip ir kiek žydų teisė galėjo paveikti romėnų teisę. Darbe buvo aiškinama, kuo skyrėsi romėnų ir žydų kultūros dėl santykių tarp laisvo ir vergo, dėl gimusių vaikų vergovėje ir pan.

Darbą apie Lietuvos valstybės susikūrimą⁴² galima priskirti ir prie konstitucinės teisės, ir prie teisės teorijos temų, nes jame aiškinami pagrindiniai valstybės elementai, valdžių padalijimo principas. Darbo tyrimo chronologine riba buvo nustatyta 1918 metų vasario 16 d. ir analizuojama vasario 16 d. akto reikšmė valstybės valdžios reiškimuisi, gvildentas klausimas, ar pats akto priėmimas reiškė valstybės susikūrimą. Studentas tvirtino, kad „<...> valstybės valdžios trūkumas <...> neduoda galimybės šiuo momentu pripažinti Lietuvos valstybės susikūrimo“⁴³. Darbo autorius teigė, kad valstybės susikūrimo procesas buvo baigtas 1919 sausio mėnesį, nes sausio 9 d. buvo išleistas laikinasis įstatymas dėl Lietuvos pilietybės. Studento nuomone, valstybės susikūrimo proceso pabaiga turi būti siejama su 1919 m. sausio 16 d. Vyriausybės žiniuose paskelbtais teisės aktais dėl karininkų mobilizacijos (kuriame „pirmą sykį ryškiai pasireiškia valdžios imperiumas, kuris jungia tautą į vieną vienetą“), laikiniais įstatymais dėl Lietuvos pilietybės ir Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo.

Vilniaus lietuvių spaudos klausimai⁴⁴ tik iš dalies tebuvo susiję su teisės klausimais. Studentas darbe aptarė sąlygas, kuriose veikė Vilniaus lietuvių spauda bei aptarė iškeltas bylas ir sankcijas.

Viename darbe buvo analizuojamas valsčiaus teismas.⁴⁵ Darbas labai išsamus, atlikta Rusijos imperijos teismų santvarkos apžvalga, aptariama valsčiaus teismo organizacija, reikalavimai teisėjams, posėdžių tvarka, paties teismo kompetencija, civilinių ir baudžiamųjų bylų teisingumas, išskiriant atskiras bylų rūšis, bylų nagrinėjimo procesas.

Tarpukario studentai gvildeno teisės ir dorovės santykį. Viename iš darbų⁴⁶ buvo keliami tokie klausimai: „kuriuo keliu nueis civilizacija? Ar kolektyvizmo prado vedama, ar

³⁹ Govsėjus Bobrovskas, „Vergovės institutas romėnų ir žydų teisėse“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–150.

⁴⁰ Ten pat: 11.

⁴¹ Ten pat: 6, 7.

⁴² Vytautas Bulota, „Lietuvos valstybės susikūrimas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–179.

⁴³ Ten pat: 37.

⁴⁴ Vytautas Steponaitis, „Vilniaus lietuvių spauda 1919–1928“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–171.

⁴⁵ Liudvikas Nezabitauskas, „Valsčiaus teismas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–166.

⁴⁶ Maksas Lazauskas, „Apie teisės ir dorovės prigimtį“, diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–143.

individualizmo?⁴⁷ Kitame baigiamajame darbe⁴⁸ remiamasi I. Kanto dorovės filosofija, jos kritika, gvildenamos teorijos apie žmogaus ir valstybės teisę, I. Kanto mintys apie santykį tarp diplomatijos ir dorovės, primenant, kad „dorovės jausmas gali tik kliudyti diplomato karjerai“⁴⁹ kaip studentas baigia savo darbą:

„K. (I. Kantas) nurodė į tris maksimas, kurios sudaro politikų „10 Mozės įstatymus“:

a/ daryk ir pasiteisink, b/ jei padarei – užsigink, c/ dalink ir valdyk.

Netenka apginti tų minčių „nauji laikai, nauji paukščiai, bet senos dainos“. Patarsiu, pasiskaityti visų valstybių oficiozų vedamuosius straipsnius ir tuomet viskas paaiškės, kad tuo atžvilgiu K. pasirodė tikru pranašu, kuriam prasivėrė laikų ir valstybių sienos...“⁵⁰.

Iš konstitucinės teisės buvo parašytas darbas apie įstatymų konstitucingumą bei apžvelgtas Austrijos Konstitucinis teismas⁵¹. Darbe buvo keliamas klausimas, „kaip galima apsaugoti Konstitucijos veikimo pastovumą?“⁵². Čia remtasi Ispanijos, Rumunijos, JAV, Lenkijos, Anglijos pavyzdžiais. Darbe didžiąją tyrimo dalį sudaro Austrijos Konstitucinio teismo statuso, kompetencijos, įsteigimo apžvalga.

TEISĖSAUGA

Rašydami teisėsaugos temomis studentai gvildeno teismų nešališkumo, advokatūros organizacijos klausimus.

Dėstytojai, kurie vertino darbus, buvo A. Janulaitis, V. Mačys, S. Bieliackinas, A. Kriščiukaitis.

Studentai naudojami rusiškais ir lietuviškais šaltiniais. Iš lietuviškų šaltinių naudotasi A. Janulaičio knyga apie Lietuvos teisės istoriją⁵³, V. Mačio skaitytų 1924 m. civilinio proceso paskaitų konspektais, straipsniais⁵⁴, A. Kriščiukaičio redaguota baudžiamojo proceso paskaitų medžiaga⁵⁵, S. Bieliackino knyga apie gynimą baudžiamosiose bylose⁵⁶, P. Leono straipsniu apie advokatų profesiją⁵⁷, M. Romerio atskirąja nuomone dėl advokatūros stažo sutvarkymo, kitais leidiniais⁵⁸.

⁴⁷ Ten pat: 15.

⁴⁸ Sliomas Kodesas, „Dorovės ir teisės pagrindai Kanto moksle“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–161.

⁴⁹ Ten pat: 37.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Mauša, Epšteinas, „Įstatymų konstitucingumas ir konstitucinis teismas Austrijoje“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–187.

⁵² Ten pat: 10.

⁵³ Augustinas Janulaitis, Lietuvos visuomenės ir teisės istorija (Tilžė: Otto v. Mauderodė sp., 1920).

⁵⁴ Vladas Mačys, „Skiriamasis ar renkamas vietos teisėjas?“ Teisė 1 (1922): 39–44.

⁵⁵ Antanas Kriščiukaitis, Baudžiamojo proceso paskaitos. Prof. peržiūrėtos. (Kaunas, 1928).

⁵⁶ Simanas Bieliackinas, Baudžiamųjų bylų gynimas (Kaunas: AB Spindulys, 1930).

⁵⁷ Petras Leonas, Advokatų profesija ir jų organizacija (Kaunas: Raidė, 1930).

⁵⁸ Cimkauskas, M. „Advokatai teisėjų rolėje“. Teisė (1927) 11: 62–66.

J. Petrušaitis⁵⁹ tyrė teismų nešališkumo, nepriklausomumo, visuomenės pasitikėjimo teismais klausimus. Studentas tvirtino, kad „tik tuomet visuomenė visiškai pasitiki teismu, jei pati dalyvauja sudarant teismo organus“⁶⁰, ir bandė surasti geriausią būdą, kaip visuomenė gali dalyvauti teisminių institucijų formavime. Jis atmetė galimybę rinkti teisėjus, nes laikė šį metodą nepakankamai užtikrinančiu visuomenės pasitikėjimą teismais. Autorius manė, kad visuomenės atstovų institutas yra geras metodas užtikrinti visuomenės pasitikėjimui. Šį teiginį argumentavo tuo, kad atstovai nepriklauso jokiai valdžiai, jie „įneša į teismą gyvenimo patyrimo <...> išminties“, „padeda individualizuoti kiekvieną nagrinėjamą bylą“⁶¹. Studentas pateikė Vokietijos „šefenų“ ir „prisiekusiųjų“ pavyzdžių, rėmėsi Anglijos, Rusijos, Prancūzijos, Ispanijos, Danijos, Norvegijos patirtimi, tyrė prisiekusiųjų instituto Lietuvoje vystymąsi. Studentas iškėlė klausimą, ar kartais nevertėtų Lietuvoje atgaivinti prisiekusiųjų teismą, primindamas, kad pagal Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą, taikos teisėjus, teismo tardytojus ir prokuroro padėjėjus skiria ir šalina Teisingumo Ministeris, o Vyriausiojo Tribunolo, Apygardos Teismo pirmininkus, narius ir prokurus skiria ir šalina Respublikos Prezidentas, Teisingumo ministeriui pasiūlius. Visuomenės dalyvavimo teismo procese tema rašė ir J. Malachas⁶².

Prie teisėsaugos tematikos priskirtume darbą apie advokatūrą⁶³. Darbe buvo analizuojama buvusioji Rusijos imperijos ir tuometinė Lietuvos advokatūros organizacija, Rusijos advokatūros istorija, nes darbo rašymo metu Lietuvos advokatūra vadovavosi carinės Rusijos Teismo sutvarkymo įstatymu. O tai reiškė, pasak studento, kad Lietuvos advokatūra pagrįsta tais pačiais principais kaip ir Rusijos. Studentas citavo I. Foinickį: advokatai „savo bereikalingomis ilgomis kalbomis vargindavo teisėjus; o pati byla ne tik nepaaiškėdavo, bet likdavo dar labiau aptemdyta“⁶⁴. Darbe studentas pateikė pasakojimų apie Petro I, Jekaterinos II, Nikolajaus I, F. Dostojevskio požiūrį į advokatus. Darbas buvo skirtas prisiekusiųjų ir privačių advokatų, padėjėjų teisinio statuso, jų teisių ir pareigų bei įgaliojimų apžvalgai, nurodant naujausius Lietuvos įstatymus, kurie buvo priimti po truputį keičiant advokatūros institutą, apžvelgiant naujausią Vyriausiojo Tribunolo jurisprudenciją, Teisingumo ministerijos projektą dėl advokatūros stažo sutvarkymo.

ADMINISTRACINĖ TEISĖ

Administracinės teisės, kaip atskiros teisės šakos, koncepcijos klausimai 1925–1932 metų laikotarpyje liko studentų darbuose neaptarti. Tačiau būta straipsnių iš atskirų administracinės teisės institutų, pavyzdžiui, apie tabako gaminių akcizą, prekių ženklus, nesąžiningą

⁵⁹ J. Petrušaitis, „Visuomenės dalyvavimas teisme“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–209.

⁶⁰ Ten pat: 2.

⁶¹ Ten pat: 7, 9.

⁶² Joselis Malachas, „Visuomenės elemento dalyvavimas baudžiamajame teisme, jo formos ir reikšmė“, diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–145.

⁶³ Kazimieras Bukauskas, „Rusijos ir Lietuvos advokatūros sutvarkymas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–178.

⁶⁴ Ten pat: 3.

konkurenciją, užsieniečių teisinį statusą, administracinę atsakomybę, valstybės kontrolę, finansų teisę.

Gvildendami šiuos klausimus, studentai rėmėsi rusų, lietuvių ir vokiečių kalbomis rašyta literatūra, taip pat teisės aktais bei teismų jurisprudencija. Iš lietuviškų šaltinių naudotasi M. Romerio monografija apie administracinę teisimą⁶⁵, straipsniais apie valdininkų atsakomybę⁶⁶, žurnalo „Policija“ straipsniais, Vyriausiojo Tribunolo civilinių ir baudžiamųjų skyrių sprendimų nuorašų rinkiniais, M. Pokrovskio paskaitų medžiaga⁶⁷, V. Stankevičiaus baudžiamosios teisės⁶⁸, T. Petkevičiaus prekybinės teisės paskaitomis⁶⁹, teisės aktais⁷⁰. Tarp V. Stankevičiaus darbų buvo minimas ir darbas „Baudžiamasis Statutas“⁷¹, nors 1930 m. buvo išleisti bent keli K. Jablonskio sudaryti „Baudžiamojo Statuto“ leidiniai su papildomais komentarais, įstatymais ir t. t.

Naudotasi ir vokiečių darbais. Pavyzdžiui, A. Kohler veikalais apie nesąžiningą konkurenciją⁷².

Darbus vertino M. Romeris, V. Biržiška, M. Pokrovskis, A. Veryha-Darevskis, T. Petkevičius, S. Bieliackinas, A. Kriščiukaitis, V. Stankevičius, A. Jaščenka.

Administracinis teismas

I. Zerdinas darbe apie administracinę teisimą Austrijoje⁷³ net nebandė suformuluoti administracinės teisės sampratos, tačiau analizavo bene svarbiausią administracinės teisės institutą – viešosios administracijos veiklos teisėtumo teisminę kontrolę, tvirtindamas, kad administraciniai teismai „neturi žiūrėti tikslingumo, jų vienintelis uždavinys yra spręsti, ar svarstomas aktas yra teisėtas, ar jis nėra priešįstatyminas“⁷⁴. Taip pat studentas išreiškė savo nuostatą dėl Konstitucinio Teismo ir Administracinio Teismo būtino „nupolitizavimo“, nes „Apsaugai nuo partijų veikimo ir leidimų tokių įstatymų, kurie uzurpuoja tautos valią, apsaugai nuo neteisėtų valdymo aktų, kurie griautų teisės sistemą ir paverstų niekais visas garantijas<...>“⁷⁵.

⁶⁵ Mykolas Romeris, *Administracinis teismas* (Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928).

⁶⁶ Vladas Mačys, „Dėl valdininkų traukimo atsakomybėn“ *Teisė* 2 (1922): 45–49; AL. M., „Tarnybinis smurtas“, *Teisė* 10 (1927): 56–61; Vaclovas Viršila, *Šių dienų pažiūros į nusikalstamumą* (Šiauliai: Kultūros švietimo draugijos leidinys, 1927).

⁶⁷ Michailas? Pokrovskis, *Finansų mokslo pagrindai* (Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1926).

⁶⁸ Vladimiras Stankevičius, *Baudžiamoji teisė* (Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1925).

⁶⁹ Straipsnio autorė tokio nerado, tačiau rado Prekybinės teisės konspektą pagal Prekybinės teisės programą iš G. F. Šeršenevičiaus ir prof. K. Cosack'o prek. teisės vadovėlių (Kaunas: rankraščio teisėmis, 1932).

⁷⁰ Prekių ženklams saugoti įstatymas, *Vyriausybės žinios* (1925, Nr. 183–1241); Valstybės kontrolei varkyti įstatymas, *Laikinosios Vyriausybės žinios* (1919, Nr. 5); Valstybės kontrolės įstatymas, *Vyriausybės žinios* (1926, Nr. 224–1461).

⁷¹ Tokio straipsnio autorė nerado.

⁷² Arthur Kohler, *Über den Unlauteren Wettbewerb und seine Behandlung im Recht*, *Neue Deutsche Rundschau* (Freie Bühne, 1894).

⁷³ Izrailis Zerdinas, „Administracinis teismas Austrijoje“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–219.

⁷⁴ Ten pat: 13.

⁷⁵ Ten pat: 19.

Tabako priežiūra

Darbe apie tabako monopolį ir akcizą⁷⁶ buvo rašoma apie tabako istoriją nuo Kolumbo laikų, monopolijų istoriją nuo XVIII amžiaus, aptariama akcizo kaip reiškinio kilmė, istorija ir samprata. Darbe remtasi Prancūzijos, Ispanijos, Austrijos, Italijos, Rumunijos, Turkijos, Rusijos, Japonijos, Švedijos, Olandijos, Šveicarijos patirtimi, rašoma apie tabako gamintojus, gaminių ženklumą, jų rūšis, pardavimą ir vartojimą.

Prekių ženklai

Darbe apie prekių ženklus⁷⁷ aptariama prekių ženklavimo vystymosi istorija, pradedant senovės Kinija, prekės ir ženklo samprata, ginčų, kilusių iš prekių ženklavimo, nagrinėjimo ypatumai, administracinės, civilinės ir baudžiamosios apsaugos priemonės, užsienio valstybių prekių ženklų apsauga bei Vyriausiojo Tribunolo jurisprudencija prekių ženklavimo srityje, Prekių ženklo saugoti įstatymas. Pateikiama įdomių pavyzdžių dėl sutikimo arba draudimo vienaip ar kitaip pavadinti prekes: „Kitaip yra dalykas, kai duodamas pavadinimas, vardas tebegyvenančio asmens, pav., šokoladas „Antanas Smetona“, papirosai „Kipras Petrauskas“. Šiame atsitikime reikalinga yra turėti to asmenybės sutikimą“, „Draudžiama yra vartoti prekių ženklais Lietuvos herbą-vytį“⁷⁸.

Konkurencija

J. Judelio darbas buvo vienintelis apie nesąžiningą (nedorąją) konkurenciją⁷⁹. Jis gvildeno konkurento sampratą, pagal Lietuvoje kovos su nedorąja konkurencija įstatymą⁸⁰, laisvos rinkos ypatybes, pavyzdžiui, rašė: „Spekuliacijos ir greito gamybos išsiplėtojimo periodus pakeičia stokos ir krizių periodai. Konkurencijoje, kaip ir kiekvienoje kitoje kovoje, laimi stipresnysis, todėl mūsų laikų ūkyje stambioji gamyba nuveikia smulkiają“⁸¹. Studentas aiškino monopolinės prekybos atsiradimo priežastis, valstybės kišimosi klausimus, citavo „klasikinės“ mokyklos idėjas: „laisvoji konkurencija pramonei yra tas pat, kas saulė gamtai“, „Laisser faire, laisser passer“⁸². Tačiau kartu studentas pastebėjo, kad „Mūsų laikais pastebimas žymus grįžimas prie valstybės įsikišimo. Pastebėta pagaliau, kad <...> silpnesnieji, mažiau tinkami kovai elementai žūva, o laimi stipresnieji, kurių laimėjimas pagrįstas dažniausia tokiais konkurencijos metodais, kurių naudojimas visuomenės atžvilgiu ko mažiausia geistinas“⁸³. Darbe vartojamos tokios sąvokos kaip melaginga reklama, įmonės paslapčių išdavimas

⁷⁶ Jonas Pelanis, „Tabako monopolis ir akcizas“, diplominis darbas (1929). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–140.

⁷⁷ Izokas? E? Fridlandas, „Prekių ženklai“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–155.

⁷⁸ Ten pat: 15, 16.

⁷⁹ Izraelis Judelis, „Nedoroji konkurencija“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–245.

⁸⁰ Kovos su nedorąja konkurencija įstatymas, Vyriausybės žinios (1932, Nr. 392–2680).

⁸¹ Ten pat: 3.

⁸² Ten pat: 4, 5.

⁸³ Ten pat: 5.

mas ir pan. Studentas apžvelgė tarptautinius teisės aktus, Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos, Šveicarijos konkurencijos teisės teisinį reglamentavimą, jurisprudenciją, pateikė praktinių pavyzdžių iš Klaipėdos krašto, Didžiosios Lietuvos aktualijų. Pavyzdžiui, studentas rašė: „<...> „Frankfurto dešrelės“, „Vienos šnicelis“, „Miuncheno alus“, „Krokuvos dešra“, „Švediškos pirštinės“, „egiptiškas mako“, „angliškas plėstras“ <...> minėtieji pavadinimai nenurodo į prekių kilmės vietą, tik į jų rūšį <...> nėra priešinga šio įstatymo nuostatoms“⁸⁴.

Užsieniečių teisinis statusas

Prie administracinės teisės darbų priskirtumėme P. Martišiaus darbą apie užsienio piliečių statusą Lietuvoje⁸⁵. Tyrimas apima ir civilinių institutų analizę – studentas tiria ne tik užsieniečių atvykimo, apsigyvenimo ir įsidarbinimo tvarką Lietuvoje, bet ir jų paveldėjimo, santuokos sudarymo, civilinio proceso teises. Taip pat darbe nagrinėjama tarptautinės teisės analizė – studentas tyrė prekybos sutarčių su JAV, Sovietų Sąjunga, Čekoslovakija, Anglija, Norvegija, Šveicarija, Danija, Latvija normas, konstitucinės teisės institutų apžvalgos – pilietybės suteikimo užsieniečiui, išgyvenusiam Lietuvoje dešimt metų, tvarką. Darbe taip pat pateikta teisės normų analizė užsieniečių klausimais iki Pirmojo pasaulinio karo carinėje Rusijoje. Studentas, remdamasis Lietuvoje galiojusiais teisės aktais, įvardijo šešias vizų rūšis, nurodė šalis, kurių piliečiai galėjo gyventi Lietuvoje vieną mėnesį be vizos (Šveicarija, Italija, Japonija ir Čekoslovakija), nustatė, kokiais atvejais užsienietis gali atvykti į Lietuvą (prekybos reikalais, mašinų statybos, giminių lankymo, meno, studijų, turizmo reikalais). Vizoms gauti reikėdavę Vyriausybės arba vidaus reikalų ministro sutikimo. Dėl užsieniečių įdarbinimo studentas parašė: „<...> valstybė, norėdama apsaugoti savo piliečius darbininkus ir amatininkus, svetimšaliams suvaržo darbo gavimą“⁸⁶.

Tarnybinė atsakomybė

Darbai apie tarnybinius nusikaltimus⁸⁷ gali būti priskirti ir prie administracinės, ir prie baudžiamosios teisės tematikų. E. Sudiko darbe koncentruojamasi ties korupcijos, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi bei neveikimo reiškiniais, pradedant istorija nuo 149 m. pr. Kr. Studentas aiškino tarybinių nusikaltimų sampratą, remdamasis vokiečių patirtimi bei Vyriausiojo Tribunolo jurisprudencija: „Vyr. Tribunolas 1927.I.22 dien. savo sprendime pil. Sargūno baudž. byloje pasakė: „...Sargūno nubaudimas tarnybinės drausmės tvarka, padarytas jo hierarchiškos vyresnybės, nepaliuosuoja jo nuo baudžiamosios atsakomybės teismo tvarka...“⁸⁸. Autorius taip pat bandė apibrėžti „tarnautojo“ ir „valdininko“ sąvokas, remdamasis Rusijos ir Vokietijos teisine praktika. Studentas iškėlė klausimą, kokie teismai turėtų nagrinėti tarnautojų bylas, ir pateikė pavyzdžių iš valstybių, kuriose veikė administraciniai teismai.

⁸⁴ Ten pat: 24.

⁸⁵ P? Martišius, „Svetimšalių teisės Lietuvoje“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–201.

⁸⁶ Ten pat: 13.

⁸⁷ Edvardas Londonas Sudikas, „Tarnybiniai nusikaltimai“, diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–146; Faivelis Rozingas, „Tarnybiniai nusikaltimai“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–211.

⁸⁸ Edvardas Londonas Sudikas, „Tarnybiniai nusikaltimai“ <...>: 5–6.

F. Rozingas koncentravosi ties tarnybiniais nusikaltimais kaip ties „specialine baudžiamosios teisės sfera, kuri skiriasi nuo kitų baudžiamosios teisės sričių“⁸⁹. Autorius pastebėjo, kad šioje srityje yra daug klausimų ir abejonių, tarp šių klausimų įvardijo ir tai, kad „valdininko tarnautojo / mūsų B.St. įvestos/ sąvokos <...> įvairių statutų visai nustatomos“⁹⁰, kad nėra aiškios tarnybinių nusikaltimų sistemos, nėra takoskyros tarp baudžiamosios ir tarnybinės atsakomybės („kriminalinės“, „disciplinarinės“ baudos). Šią takoskyrą bei tarnybinių nuobaudų rūšis jis bandė nustatyti, sekdamas Vokietijos pavyzdį bei analizuodamas Lietuvos patirtį, jos institucijoms taikant carinės Rusijos Baudžiamąjį kodeksą.

Administracinė atsakomybė

Vieną darbą galėtume priskirti prie administracinės atsakomybės tematikų. K. Navasaitis rašė apie savavališką naudojimąsi svetimu turtu⁹¹, tvirtindamas, kad savavališkai naudotis galima kilnojamuoju arba nekilnojamuoju turtu. Studentas darbe rėmėsi Baudžiamojo kodekso redakcinės komisijos (VII t., 28–34) išaiškinimu, jog naudojimas nekilnojamuoju turtu reiškia medžioklę, žūklę, miško kirtimus, žemės paviršiaus ar jos gelmių kasimą, uogavimą, grybavimą, riešutavimą, kitokių laukinių vaisių rinkimą svetimoje žemėje, miške, važinėjimą, jojimą, vaikščiojimą, gyvulių pervarymą svetima žeme, šienavimą, gyvulių ganymą. Studentas pastebėjo, kad „tie patys, buv. Rusijos Baudž. St. Straipsniai ir ta pati bausmė už savavališką medžioklę arba brakonieravimą paliko ir mūsų baudžiamuosiuose įstatymuose, ir tokios pat pažiūros į medžioklę, kaip pasikėsinimą gamtos lobiui, laikėsi ir mūsų įstatymdavėjai išleisdami 1925 metais balandžio mėn. 3 d. /Vyr. Žin. 191 N/ Medžioklės įstatymą“⁹². Darbo autorius padarė išvadą, kad „jei tokie smulkūs suvališkumai būtų traktuojami kaip vagystė ir baudžiami kalėjimu <...>, tai bausmė neatsiektų tikslo <...>. Be to, tokiais nusizengėliais tik retas kas nėra buvęs ar nebus <...>“⁹³.

Finansai

Keletas darbų buvo parašyti iš finansų teisės. Darbe apie biudžetą⁹⁴ gvildinama biudžeto prigimtis, istorija, pradedant XIV amžiaus Prancūzija, valstybės biudžeto sudarymas, remiamasi įvairių valstybių patirtimi. Apžvelgiama naujausia Lietuvos valstybės finansų istorija, pradedant Lietuvos banko įsteigimu 1922 m., baigiant Valstybės kontrolės kompetencijomis. Darbe apie valstybės kontrolę⁹⁵ taip pat apžvelgiama kontrolės istorija, jos organizacija Anglijoje, JAV, Prancūzijoje, Belgijoje, Italijoje, Čekoslovakijoje, Austrijoje, Vokietijoje,

⁸⁹ Faivelis Rozingas, „Tarnybiniai nusikaltimai“ <...>: 2.

⁹⁰ Ten pat: 2

⁹¹ Kazys Navasaitis, „Savavališkas naudojimas svetimu turtu“, diplominis darbas (1931). VDU Teisų fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–164.

⁹² Ten pat: 16.

⁹³ Ten pat: 38.

⁹⁴ Vincas Grigaliūnas-Glovackis, „Biudžetas. Biudžetinės įstatymdavystės pagrindai; kasacinis sutvarkymas ir kontrolė“, diplominis darbas (1929). Lietuvos universiteto Teisų fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–139.

⁹⁵ Mečius Rakickas, „Valstybės kontrolė“, diplominis darbas (1929). VDU Teisų fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–141.

Rusijoje. Istorinė valstybės kontrolės instituto vystymosi raida pateikiama ir Lietuvoje, pradedant 1919 m. vasario 20 d. įstatymu valstybės kontrolei tvarkyti ir baigiant 1926 m. gegužės 16 d. Valstybės kontrolės įstatymu.

1929 m. buvo parašytas diplominis darbas apie valstybės kreditą⁹⁶. Darbe analizuojamas kredito institutas nuo Babilono civilizacijos laikų iki tų dienų Lietuvos. Studentas išskyrė valstybės kredito rūšis: administracinės, finansinės, vidaus, užsienio, savanoriškos, privalomos, trumpalaikės, ilgalaikės paskolos ir t. t. Tuo metu terminai „kreditas“ ir „paskola“ buvo naudojami tapaciai. Šis darbas nebuvo teisinis, o iš ekonomikos srities.

Socialinė apsauga

Administracinės teisės temoms priskirtumėme darbą apie „elgetavimą ir valkatavimą“⁹⁷. Darbe yra nemažai mūsų laikams prieštaringų pozicijų. Taip pat studentas skirstė elgetas į profesionalius ir neprofesionalius, pateikė benamio apibrėžimą, remdamasis Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos, Belgijos įstatymais. Lietuvoje, studento tvirtinimu, tuo klausimu, „jei kas ir daroma, tai tik labdaros ribose“⁹⁸.

DARBO TEISĖ

Studentai domėjosi darbo sutarčių problematika. Jų darbus vertino civilinės teisės profesoriai K. Šalkauskis ir S. Bieliackinas.

Studentai rėmėsi rusų, vokiečių, hebrajų ir lietuvių kalba rašyta mokslinė literatūra. Naudojo Talmudo traktatus, Vyriausiojo Tribunolo jurisprudenciją, Rusijos imperijos Senato sprendimus, Prūsijos Karalystės Civilinį kodeksą. Iš lietuviškos literatūros buvo remtasi V. Akelaičio rinkiniu „Darbo įstatymai“⁹⁹, S. Bieliackino „Privatinė teisė“¹⁰⁰, G. F. Šeršenevičiaus civilinės teisės konspektu¹⁰¹.

M. Borkonas¹⁰² atliko samdos istorinę apžvalgą, pažymėdamas, kad darbai „senovės Romoje buvo atliekami daugiausia vergų rankomis“, „Asmens darbo samda Romoje buvo konstruojama daiktų samdos pamatais ir buvo labai žeminama romėnų“, „Romėnų teisė suteikia samdytojui teisę pavergti samdinį“, „moterys žyduose negalėjo tapti vergėmis, nei teismo nusmerkimu, nei parsidavimu“, „Žydų senovės įstatymai suteikia visiems vergams: žydams ir nežydams subatų ir šventadienių poilsį“, „Viduramžiuose vergų institutas gyvavo toliau, ir draug su vergija kilo baudžiava“, „Intelektualinę Europą tais laikais užviešpatavo

⁹⁶ Jonas Bučas, „Valstybės kreditas“, diplominis darbas (1929). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–138.

⁹⁷ Jonas Korla, „Elgetavimas, valkatavimas ir kova su tuo“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–194.

⁹⁸ Ten pat, p. 18.

⁹⁹ Įstatymai darbo srityje Lietuvoje, sutaisė V. Akelaitis (Kaunas: Raidė, 1927).

¹⁰⁰ Neaišku, ar tai buvo knyga, ar paskaitų konspektas.

¹⁰¹ Gabrielius Feliksovičius Šeršenevičius, Civilinė teisė – paskaitų konspektai aukštosioms mokykloms (Kaunas: Lietuvos universiteto Studentų technikų d-ja, 1926).

¹⁰² Michelis Borkonas, „Darbo sutartis pagal mūsų veikiančiąją teisę“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–176.

prigimties teisės teorija, kuriai didžiausieji Europos genijai tarnavo <...>. Visi aukštino ir dievino žmogų¹⁰³. Darbo autorius toliau įvardijo Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius darbo sutarties institutą, ir analizavo jų normas.

Kitas diplominis apie samdos darbo sutartį¹⁰⁴ savo struktūra primena prieš tai aptartąjį, tačiau jame minimi ligonių kasų, draudimo, darbo inspekcijos, profesinių sąjungų klausimai.

CIVILINĖ TEISĖ

Nemažai darbų buvo civilinės teisės tematika: paveldėjimo, autorių teisių, daiktinės teisės (hipoteka, servitutas), prievolių, šeimos teisės.

Tarpukario Lietuvoje galiojo keturios atskiros civilinės teisės sistemos. Buvusioje Suvalkų gubernijoje veikė prancūzų civilinis kodeksas dar vadinamas Napoleono kodeksu (rus. Гражданский кодекс Наполеона), nuo 1825 metų – lenkų Civilinis statutas (rus. Гражданское уложения Царства Польскага), Klaipėdos krašte nuo 1896 m. – Prūsijos imperijos civilinė teisė (Vok. *Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich* – BGB), Palangos valsčiuje nuo 1864 m. – Vietos gubernijų įstatymų rinkinys (rus. *Свод местных узаконений губерний остзейских*), likusiose Lietuvos dalyse, įskaitant ir jos sostinę Kauną, veikė carinės Rusijos civiliniai įstatymai (rus. *Свод законов Российской Империи*, Том X, Часть 1 – Закон Гражданский).

Kaip vienas studentas paaiškino tokios situacijos priežastis: „<... kadangi gyventojai per ilgą laiką prie šių teisės normų ir sistemų priprato, tai Lietuvos valdžia <...> negalėdama paruošti greit savosios teisės sistemos, laikinai įteisino tas pačias normas ir sistemas <...>, kur jos veikė iki nepriklausomybės atgavimo. Todėl ir Lietuvos teisininkams priseina pažinti ir mokėti pritaikinti visas tas civilinės teisės sistemas, kuriomis ir dabar dar tebetvarkomi Lietuvos gyventojų tarpusavio santykiai“¹⁰⁵.

Taigi studentams teko sudėtinga užduotis: apžvelgiant keturias atskiras civilinės teisės sistemas, reikėjo skaityti ne tik skirtingus teisės aktus, bet ir Rusijos Imperijos Senato sprendimus, Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo jurisprudenciją.

Civilinės teisės temomis parašytus darbus vertino civilinės teisės profesorius S. Bieliackinas, docentas K. Šalkauskis.

Studentai savo darbuose daugiausiai rėmėsi rusiškai rašyta moksline literatūra, tačiau naudotas ir vokiškai, lietuviškai, hebrajų kalba rašyta literatūra bei teisės aktais. Taip pat rastas ir vienas prancūzų kalba rašytas šaltinis. Iš lietuviškai rašytos literatūros buvo

¹⁰³ Ten pat: 3, 4, 7, 8, 10.

¹⁰⁴ S? Buchas, „Asmens samdos darbo sutartis“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–177.

¹⁰⁵ Antanas Macelis, „Privataus turto nuoma Lietuvos veikiančioje teisėje“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–199, p. 2.

naudotasi P. Leono paskaitų konspektais¹⁰⁶, Z. Toliušio leidiniu¹⁰⁷, V. Mačio straipsniais¹⁰⁸, A. Jaščenkos 1927 m. publikuotu straipsniu apie Lietuvos prekybos sutartis, L. Veržbavičiaus straipsniais¹⁰⁹, Teisingumo ministerijos leidiniais¹¹⁰, Vyriausiojo Tribunolo civiliniais kasaciniais sprendimais¹¹¹. Būta panaudotos medžiagos ir iš konferencijų¹¹², taip pat Lietuvoje gyvenusių, bet rusų kalba rašiusių profesorių darbais¹¹³. Studentai nemažai naudojosi Rusijos teisininko G. F. Šeršenevičiaus veikalais¹¹⁴ bei Rusijos imperijos Senato Kasacinio civilinio departamento sprendimų rinkiniu¹¹⁵.

Šeimos teisė

Šeimos teisės klausimai buvo nagrinėjami keliuose darbuose¹¹⁶. A. Jucevičiaus darbe aptariami šeimos santykiai, pradedant istorine apžvalga, baigiant įvaikinimo, globėjų, rūpintojų institutų apibrėžimais. Be teisės klausimų buvo bandyta suprasti dorovinę šių santykių esmę. Studentas rašo: „vaikai privalo kol yra tėvų namuose teikti jiems visokeriopus paslaugas, būt nuolankūs, kalbėti visur apie juos su pagarba, kantriai ir neprieštaraudami duotis tėvų pamokomi ir taisomi <...> vaikai turi pirmąpradinę teisę būti tėvų globojami, kol galės patys save išlaikyti“¹¹⁷. Detaliau įvaikinimo klausimą tyrė B. Širvinskas, pradėdamas

¹⁰⁶ Petras Leonas, Teisės filosofijos istorijos paskaitos. Teisės filosofijos istorija, (1926 m. Rankraščio teisėmis: epaveldas).

¹⁰⁷ Zigmąs Toliušis, Apie testamentus: kaip testamentai Lietuvoj ir Suvalkijoje rašomi, tvirtinami ir vykdomi: su testamentų formomis ir pareiškimų pavyzdžiai, sustatė teisininkas Z. Toliušis (Kaunas: Varpas, 1923).

¹⁰⁸ Vladas Mačys, „Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka“, Teisė 11 (1927): 1–34; Mačys, V. Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka. Teisė, 1927, Nr. 12, p. 1–27.

¹⁰⁹ Levas Veržbavičius, „Senoji Lietuvos šeimos teisė“, Teisė 18 (1930): 64–83; 19 (1931): 26–43; 20 (1931): 77–92.

¹¹⁰ Šveicarijos prievolių teisė (1911 metų kovo 30 d.). Vertė P. Bugailiškis. Teisingumo ministerijos leidinys (Kaunas: AB Varpas, 1925); Vokiečių Imperijos Civilinis Kodeksas. Vertė P. Bugailiškis. Teisingumo ministerijos leidinys (Kaunas: Valstybės sp., 1927); Šveicarijos civilinis statusas. Vertė J. Jablonskis. Teisingumo ministerijos leidinys (Kaunas: Varpas 1927).

¹¹¹ Vyriausiojo Tribunolo kasaciniai sprendimai: 1924–1933. Serialinis leidinys (Kaunas: Z. Toliušis ir V. Požela, 1929–1935).

¹¹² Pabaltijo valstybių motinos ir vaikų apsaugos II-ji konferencija, Kaunas, 1931.

¹¹³ Беляцкий, С. А. Частное право в основных принципах: (курс гражданского права). Каунас: Тип. Ф. Соколовской и Г. Лана, 1928; autorės nerastas šaltinis – Naujoji autoriaus teisė, kurį buvo parašęs S. Bieliackinas.

¹¹⁴ Шершеневич, Г. Ф. Авторское право на литературные произведения (Казань: типог. императорского унив., 1891); Шершеневич, Г. Ф. Учебник русского гражданского права (Санкт-Петербург: Башмаковы, 1907); Шершеневич, Г. Ф. Курс торгового права: введение: торговые деятели (Рига: Д. Гликсман, 1924).

¹¹⁵ Решения Гражданского кассационного департамента Правительствующего сената (Екатеринослав: издание кандидата прав Л. М. Ротенберга, 1910–1914).

¹¹⁶ Aleksandras Jucevičius, „Tėvų ir vaikų juridiniai santykiai“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–189; Leopoldas Petrauskas, „Pavainikių teisės“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–208; Balys Širvinskas „Įsūnijimas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–215.

¹¹⁷ Aleksandras Jucevičius, „Tėvų ir vaikų juridiniai santykiai <...>“: 24–25.

istorine romėnų teisės apžvalga bei analizuodamas teisinį šio klausimo reglamentavimą Lietuvoje, t. y. apžvelgdamas rusų ir prancūzų patirtį, nes būtent šių šalių įstatymai Lietuvoje reglamentavo įvaikinimo institutą, taikos teisėjų vaidmenį įvaikinimo procese, reikalavimus, keliamus asmenims, norintiems įsivaikinti. Pavyzdžiui, studentas rašė: „Įsūnyti galima tik tai tiems abiejų lyčių žmonėms, kuriems sukako penkiasdešimt metų amžiaus<...>“¹¹⁸. Nesantuokinių vaikų teisinis statusas buvo tirtas L. Petrausko darbe, pateikiant lyginamą analizę apie nesantuokinių vaikų teises Norvegijoje, Rusijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, senovės ir dabartinėje Lietuvoje. Studentas pateikė 1928 m. statistinių duomenų, iš kurių paaiškėjo, kad šimtui santuokinių vaikų („teisėtieji“) teko 5,8 nesantuokinių („pavainikiai“), 1930 m. gimė 59 882 santuokiniai kūdikiai, nesantuokinių gimė 4282. Darbo autorius gvildeno klausimą, ar reikia suvienodinti nesantuokinių ir santuokoje gimusių vaikų teises.

Daiktinė teisė

Hipotekos institutas¹¹⁹ susilaukė dėmesio iš kelių studentų. V. Barcevičiaus darbe hipoteka buvo suprantama kaip daiktinės teisės institutas nuosavybės teisės perleidimo ar įkeitimo atvejais. Šis institutas Lietuvoje buvo reglamentuojamas keturiomis teisinėmis tradicijomis – carinės Rusijos, Vokietijos, Prancūzijos ir Pabaltės. Hipotekos registraciją atlikdavo valstybės skiriami notarai ir vyresnieji notarai. B. Gurovičius rašė užstato teisės klausimu, pradėdamas nuo hipotekos istorinio teisinio tyrinėjimo. Iš teksto spręstina, kad hipotekos institutas tarpukario Lietuvoje apėmė ir užstato sampratą. Autorius aiškino, kad „hipotekinė teisė yra teisė į svetimą daiktą, priklausantį kreditoriui ir tarnaujanti tam, kad apdrausti pagal pasižadėjimą jam priklausančią reikalavimo teisę, kuri duoda jam pirmenybę prieš kitus kreditorius patenkinti savo interesą iš užstato daikto vertės“¹²⁰. Studentas tvirtino, kad atsižvelgiant į užstato atsiradimo pagrindus yra dvi užstato rūšys – savanoriškas ir priverstinis. Pirmoji rūšis skirstoma į sutartinę ir testamentu nustatytą, o antroji – į įstatymo ir teismo nustatytą. Darbe buvo aptartas užstato objektas, subjektai, užstato aktas, kurį galima buvo sudaryti pas notarą arba „naminiu būdu“ ir t. t. Kilnojamojo turto įkeitimo ir užstato klausimai buvo nagrinėti ir A. Salanskio darbe.

A. Macelis rašė apie privataus turto nuomą Lietuvos galiojusioje teisėje. Studentas pateikė atitinkamų normų vertimus į lietuvių kalbą. Pagal Napoleono kodeksą, nuomos sutartys buvo dviejų rūšių – turto ir darbo. Vokiečių civiliniame įstatyme buvo įvardytas nuomos sutarties turinys „nuomos sutartimi savininkas įpareigojamas leisti nuomininkui naudoti išnuomotą turtą. Nuomininkas turi mokėti savininkui sutartą atlyginimą“¹²¹. Palangos valsčiuje galiojo normos, kurios įvardijo „arendą“ arba nuomą kaip tokią sutartį, kuria viena šalis paveda ar pažada antrajai už sutartą atlyginimą sutarto turto naudojimą. Čia buvo atskirtos sąvokos „arenda“ ir „nuoma“. Arenda buvo laikoma sutartis, kuria pavedama ar pažadama

¹¹⁸ Balys Širvinskas, „Įsūnijimas <...>“: 22.

¹¹⁹ Vladislovas Barcevičius, „Ipotekos organizacija Lietuvoje“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–175; Bencijonas Gurovičius, „Užstato teisė“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–158; Salanskis, A. Kilnojamojo turto įkeitimas: diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–213.

¹²⁰ Bencijonas Gurovičius, „Užstato teisė <...>“: 8.

¹²¹ Antanas Macelis, „Privataus turto nuoma <...>“: 12.

naudoti turtą, duodantį vaisių su tikslu gauti pelną, o kitokia sutartis reiskė nuomos sutartį. Darbo autorius, palyginęs skirtingas teisės sistemas, padarė keletą išvadų: turto objektu visos sistemos laikė kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, nuomos laikas buvo skirtingai reglamentuojamas, rūšinis nuomos sutarčių suskirstymas buvo vienodas, sutarčių forma galėjo būti tiek rašytinė, tiek žodinė ir t. t.

Servitutu tarpukario studentai¹²² laikė asmens daiktine teise naudotis svetimu daiktu. F. Riklesas daiktinį servituto teisės pobūdį aiškino, lygindamas jį su nuomos teise ir atskirdamas šią teisę nuo servituto bei tvirtindamas, kad „nuomos santykiai yra prievolės, asmeninės teisės santykiai, o servituto teisė – daiktinės teisės santykiai“¹²³. Servitutus studentas sugrupavo į „asmeninius“ ir „realinius“, aiškino ir „uzufruktarijaus“ prievoles.

Paveldėjimo teisė

Paveldėjimo¹²⁴ klausimai buvo nagrinėjami ne tik iš lietuvių teisės, bet ir žydų teisės perspektyvos. M. Muškatas aprašė paveldėjimo principus, objektą, įpėdinystės eilės tvarką, sūnų, dukrų, tėvo ir motinos paveldėjimo tvarką žydų teisėje.

L. Andrijauskas išskyrė kelis paveldėjimo tipus – pagal testamentą ir pagal įstatymą, aprašė tris kategorijas paveldėtojų, tiesioginę ir šalutinę giminaičių liniją.

S. Čarkauskaitės darbe labai išsamiai aptariamas testamentu institutas, istorija, pabrėžiama teisinių sistemų, galiojusių Lietuvoje, įvairovė, išskiriamos „notarinis“ ir „naminis“, „viešas“, „slaptas“ testamentų rūšys, analizuojamas teisėjų vaidmuo tvirtinant testamentą, liudytojų institutas. Studentė tvirtino, kad „Lietuvoje testamentai mažai yra žinomi ir mūsų žmonės retai tesinaudoja jais savo turto paskirstymo reikalams“¹²⁵.

Prievolių teisė

Prievolių klausimais buvo parašyti keli darbai¹²⁶. A. Komantauskas rašė apie dalomąsias ir solidariąsias prievoles. J. Burakas rašė sutarčių vykdymo klausimu. Darbe bandyta

¹²² Faivušas Riklesas, „Asmeniniai ir realiniai servitutai“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–210.

¹²³ Ten pat: 2.

¹²⁴ Maušas Muškatas, „Paveldėjimas iš įstatymo (Žydų teisės nuostatų sulyginimas su mūsų teise)“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–163; Liūdas Andrijauskas, „Paveldėjimo teisė Lietuvoje sulig veikiančiais įstatymais“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–173; Zenonas Danilavičius, „Paveldėjimas testamentu arba įstatymu“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–185; Stasė Čarkauskaitė, „Testamentai einant pagal veikiančius Lietuvoje įstatymus“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–183.

¹²⁵ Stasė Čarkauskaitė, „Testamentai <...>“: 4.

¹²⁶ J? Burakas, „Sutarčių išpildymas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–180; Aleksandras Komantauskas, „Padalomos ir solidarinės prievolės“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–193; Aleksandras Lapinas, „Pirkimo pardavimo sutartis“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–197; Levas Michališkis, „Saugojimo sutartis“, diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–204; Antanas Macelis, „Privataus turto nuoma Lietuvos veikiančioje teisėje“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–199.

atskleisti santykį tarp prievolės ir sutarties, apibūdinti sutarčių šalis, ginčų tarp kreditoriaus, skolininko, trečiojo asmens ypatumus, *denuntiatis* prievolės, apibrėžti sutarčių įvykdymo įrodymus, tikslinti sutarties vykdymo terminus, įvardyti sutarties neįvykdymo pasekmes.

A. Lapinas aprašė pardavimo pirkimo sutarčių institutą nuo jo vystymosi pradžios pasaulyje iki Lietuvoje galiojusio Rusijos imperijos įstatymų sąvado X Tomo 1 dalies III skyriaus 1381–1527 straipsnių aptarimo. Lietuvoje veikusį reglamentavimą studentas kritikavo, teigdamas, kad pirkimo pardavimo sutarties institutas yra netinkamai išdėstytas, be to, yra normų, reglamentuojančių šias sutartis ir kituose įstatymuose, o tai, pagal studentą, „gali įnešti painumo“, be to, pirkimo pardavimo institutas buvo reglamentuojamas skyriuje ne apie sutartis, o apie nuosavybės įgijimo būdus tarsi įtvirtinant, kad pirkimo pardavimo sutartis nėra sutartis.

L. Michališkis rašė apie pasaugos sutartis („saugojimo“), remdamasis Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tomo 1 dalies 2100 straipsniu.

Apie prievolių užtikrinimo būdą rašė J. Simonaitis¹²⁷. Studentas aprašė laidavimo institutą nuo senovės romėnų, senovės Lietuvos laikų iki rašymo metu galiojusio teisinio reglamentavimo Klaipėdos krašte, Palangos valsčiuje, Didžiojoje Lietuvoje, įskaitant Suvalkiją. Darbo autorius rašė apie laidavimo sutartį, jos rūšis, terminus, santykius tarp laiduotojo, kreditoriaus, skolininko. Darbe taip pat aptartas civilinio proceso institutas – teisminis laidavimas.

Autorių teisės

Autorių teisių¹²⁸ tematika buvo paliesta vieninteliame darbe ir paveldėjimo kontekste. D. Kanelis rašė „Nors žmogaus asmenybė nenyksta po jo mirties ir pereina įpėdiniams, bet autoriaus teisė tam tikrose ribose, pasilieka autoriaus artimųjų tarpe po jo mirties tik per vienos kartos amžių, t. y. 30–50 metų“¹²⁹. Kadangi studentas savo darbe rėmėsi Rusijos Dūmos ir Rusijos imperijos Senato įstatymų keitimo pasiūlymais, aišku, jog ir šią sritį Lietuvoje reglamentavo kitų valstybių teisės aktai, galioję Lietuvoje. Autorius nemažai dėmesio skyrė memuarų, privačių laiškų (užrašai, dienynai, neskirti spausdinimui) institutui. Jis tvirtino, kad „Autoriaus teisė skiriasi nuo daiktinės teisės. Autoriaus teisė yra laikinė ir nyksta tam tikram terminui praėjus ir tampa visuomenės nuosavybe“¹³⁰. Studentas aprašė diskusiją dėl 50 metų termino nuo autoriaus mirties Prancūzijoje, Belgijoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Suomijoje, Monake, Liuksemburge, JAV ir t. t.

CIVILINIS PROCESAS

Civilinio proceso tematika rašė keletas studentų. Buvo parašyta apie įgaliojimą atstovauti, trečiųjų asmenų dalyvavimą civiliniame teisminiame procese, nuostolių atlyginimą.

¹²⁷ Jonas Simonaitis, „Laidavimas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–170.

¹²⁸ Dovydas Kanelis, „Autoriaus teisės paveldėjimas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–191.

¹²⁹ Ten pat: 4.

¹³⁰ Ten pat: 17.

Dėstytojai, vertinę darbus, buvo V. Mačys, S. Bieliackinas, K. Šalkauskis.

Literatūrą studentai naudojo tą pačią, kaip ir rašydami civilinės teisės temomis.

L. Gecelis rašė apie įgaliojimo institutą civiliniame ir baudžiamajame procese¹³¹. Darbe pateikė Vyriausiojo Tribunolo jurisprudencijos pavyzdžių dėl įgaliojimų bylinėtis. 1927 m. kovo 12 d. ir 1928 m. spalio 15–22 d. priimtuose sprendimuose Tribunalas bandė atsakyti dėl įgaliojimų bylinėtis surašymo tvarkos Didžiojoje Lietuvoje ir Klaipėdos Krašte, kadangi tos tvarkos skyrėsi. Tyrime buvo analizuoti ir kitokio tipo įgaliojimai – prekybiniai, vekseliniai ir t. t.

L. Krasauskas rašė apie atstovavimo institutą pagal įgaliojimą¹³². Jis apibūdino įgaliojimo sutartį, atskyrė ją nuo kitų sutarčių, apibrėžė pavedimo ir įgaliojimo sąvokas, tvirtindamas, kad pavedimas iš esmės yra „darbo sutarties pavidalas“, pažymintis „įgaliotojo ir įgaliotinio vidujinius santykius“, o įgaliojimas „gi liečia trečiuosius asmenis“¹³³, nustatė įgaliotinio ir įgaliotojo pareigas, perįgaliojimo institutą, įgaliojimo panaikinimo aplinkybes. Studentas rėmėsi Šveicarijos, Vokietijos patirtimi. Studentas padarė išvadą: „išnagrinėję įgaliojimo institucijos elementus <...> galime neabejodami pasakyti, kad mūsų įstatymai, kurie sukurti visai kitokioms aplinkybėms esant, yra bendrai atsilikę nuo civilizuotų šalių įstatymų: kazuistiški, prieštaraujant vieni kitiems, be jokios sistemos, be tikslios terminologijos, be bendrų sąvokų bei juridinių principų“¹³⁴.

A. Valavičiaus darbe buvo analizuojamas trečiųjų asmenų institutas teisminiame bylos nagrinėjime¹³⁵. Pateikiami įvairūs pavyzdžiai, tarkim, „Gaučys pardavė savo turtą Dudai. Už kiek laiko Klimas pareiškė ieškinį Dudai, kad pripažintų jo nuosavybės teises ir perduotų turtą jo valdyman. Gaučys bus suinteresuotas Dudos laimėjimu, nes priešingai jam prisieitų grąžinti Dudai iš jo gautus už turtą pinigus ir padengti nuostolius“¹³⁶. Studentas įvardija trečiuosius asmenis taip: „Tokie asmens eidami savo interesu gali įsikišti į svetimą bylą, kaip padedamieji asmens by-kuriai šaliai laimėti arba su savystoviu ieškiniu prieš vieną arba prieš abi šalis. Jie vadinami trečiaisiais asmenimis“¹³⁷. Autorius, remdamasis carinės Rusijos civilinio proceso kodeksu, rusų literatūra bei V. Mačio civilinio proceso paskaitomis, skirsto trečiuosius asmenis į ypatinguosius ir paprastuosius savanorius. Pirmasis skiriasi nuo antrojo tuo, kad gali „įsikišti bylon“, pareikšdamas savarankišką ieškinį. Tuo tarpu paprastasis savanoris „įsikiša bylon kaip pagalbininkas kurios šalies <...>“¹³⁸.

J. Danulaičio-Danulevičiaus darbas¹³⁹ yra tarpšakinis. Čia gvildenamos civilinio, administracinio ir baudžiamojo proceso temos apie nuostolių atlyginimą dėl neteisėtų veiksmų,

¹³¹ Levi Gecelis, „Įgaliojimas pagal mūsų veikiančiąją teisę“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–157.

¹³² L? Krasauskas, „Atstovavimas įgaliojimui“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–195.

¹³³ Ten pat: 10.

¹³⁴ Ten pat: 38.

¹³⁵ Alfonsas Valavičius, „Tretieji asmens“, diplominis darbas (1925). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–135.

¹³⁶ Ten pat: 2–3.

¹³⁷ Ten pat: 3.

¹³⁸ Ten pat: 3.

¹³⁹ Juozas Danulaitis-Danulevičius, „Nuostoliai dėl neteisėtų veiksmų“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–186.

civilinį ir baudžiamąjį deliktą, tėvų, globėjų, kitų asmenų atsakomybę, prižiūrint neveiksnius šeimos asmenis, gyvulininkystę užsiimančių asmenų atsakomybę, juridinių asmenų atsakomybę už žalą, valstybės atsakomybę už valdininkų neteisėtai veiksmais padarytus nuostolius, kaltės sampratą, nuostolių dydžio nustatymo tvarką ir t. t. Rašydamas apie kaltės sampratą, studentas naudojo Šveicarijos prievolių įstatymu ir tvirtino, kad „Kaltė yra tam tikra delikvento psichinė būseną, supratimas, kad laužoma jam uždėta įstatymo, gero patarimo, visuomenės moralės prievolė, jo pareiga pagalvoti, kad veiksmas yra neleistinas ir, pagalvojus, nuo tokio veiksmo susilaikyti“¹⁴⁰. Studentas atliko įdomią Anglijos, Prancūzijos, Vokietijos apžvalgą valstybės atsakomybės klausimu: „Anglijos juristai išgalvojo, kad valstybė – Karūna negali padaryti savo piliečiams nuostolių <...>. Todėl valdininkų neteisėtas darbas yra ne valdžios agento darbas, <...>, bet jo asmeniškasis, kaip ir kiekvieno privataus asmens neteisėtas veiksmas, <...> už kurį jis atsako lygiai su kitais privatiniais asmenimis bendrame teisme“^{141, 142}.

BAUDŽIAMOJI TEISĖ

Gausiausia darbų buvo parašytų iš baudžiamosios teisės. Čia būta temų apie žydų baudžiamąją teisę, bausmės institutą, atitinkamas veikas – nusikaltimus garbei, maištą, nužudymą, kurstymą, nusikalstamos veikos stadijas (bendrininkavimą, pasikėsinimą, nusikaltimų recidyvą), savavališką naudojimąsi svetimu turtu, religinius nusikaltimus, nusikaltimo sudėtį, baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes, lygtinį paleidimą, nepakaltinamumą, ekstradiciją.

Darbus vertino baudžiamąją teisę ir baudžiamąjį procesą dėstę A. Kriščiukaitis, V. Stankevičius. Keletą darbų vertino docentai K. Žalkauskas, A. Tamošaitis. Kadangi studentai rašė ir lyginamuoju arba tarptautinės teisės aspektu, vertino ir tarptautinės teisės profesorius A. Jaščenka.

Daugiausiai studentai rėmėsi rusų kalba rašyta literatūra, bet skaitė vokiečių, austrų, hebrajų ir lietuvių kalba rašytą mokslinę literatūrą. Taip pat naudojo Lietuvos Baudžiamojo kodekso (rus. Уголовное уложение) su papildymais neoficialiuoju leidiniu¹⁴³, 1912 m. Prūsijos imperijos baudžiamuoju kodeksu (vok. *Strafgesetzbuch*).

Iš lietuvių kalba parašytų šaltinių buvo naudotasi V. Stankevičiaus paskaitų medžiaga bei mokslo darbais¹⁴⁴, M. Kavolio ir S. Bieliackino Baudžiamojo kodekso komentarais¹⁴⁵,

¹⁴⁰ Ten pat: 17.

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Būtent dėl šios studento išsakytos priežasties, Jungtinėje Karalystėje dar ilgą laiką nebuvo pripažįstama administracinės teisės šaka. Aut. past.

¹⁴³ Baudžiamasis statutas su papildymais, sudarė K. Jablonskis (Kaunas: Literatūros knygyno leidinys, 1930).

¹⁴⁴ Vladimiras Stankevičius, Baudžiamoji teisė, paskaitos (Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys. Kaunas: Valstybės sp., 1925); Vladimiras Stankevičius, Baudžiamosios teisės istorijos pamatiniai bruožai (VDU Teisių fakulteto leidinys. Kaunas: Spindulys, 1932).

¹⁴⁵ Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų, spaudai parengė M. Kavolis ir S. Bieliackinas (Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934).

Vyriausiojo Tribunolo sprendimais bei Rusijos imperijos Senato kasaciniais sprendimais, Baudžiamojo proceso įstatymo projektais¹⁴⁶. Studentas, tyrinėjęs karo bausmes, vadovavosi Vidaus tarnybos statutu¹⁴⁷, taip pat tarp literatūros šaltinių buvo ir Biblija.

Kadangi tarpukario Lietuvoje veikė Rusijos imperijoje 1903 m. priimtas Baudžiamasis kodeksas¹⁴⁸, tai nenuostabu, jog studentai nemažai rėmėsi rusų baudžiamosios teisės specialistų N. Tagancevo¹⁴⁹, N. Rozino¹⁵⁰ veikalais. Tačiau studentai naudojosi ir Austrijos bei Vokietijos baudžiamosios teisės specialisto Franz von Liszt darbais. Maža to, buvo naudotasi hebrajų kalba rašyta literatūra apie žydų teisę (hebr. *halakhah*).

Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės

S. Rapoportas apibūdino būtinąjį reikalingumą taip: tai – padėtis, „kurioje grėsiantis teisėtiems interesams pavojus gali būti pašalintas tik peržengus teisės normas“¹⁵¹. Studentas nusakė tris būtinąjį reikalingumo padėtis: kai susiduria teisės apsaugoti interesai; kai teisės apsaugoti interesai susiduria su teisinėmis prievolėmis; kai įvyksta prievolių kolizija. Tyrinėtojas apžvelgė būtinąjį reikalingumo istorinę evoliuciją senovės žydų, romėnų, kanojų teisėje, imperatoriaus Karolio V baudžiamajame teisyne (lot. *Constitutio Criminalis Carolina*), aptarė teorinius pagrindus – objektyviąją, subjektyviąją ir kitas teorijas bei užsienio šalių praktiką. Darbe buvo analizuotas Lietuvoje veikusio Baudžiamojo kodekso 46 straipsnis, išsamiai reglamentavęs būtinąjį reikalingumo sampratą. Studentas padarė išvadą, kad minėtas straipsnis „pralenkia net naujausius baudžiamuosius įstatymus. <...> garsieji kriminalinės teisės žinovai, kaip Listas, Gejeris ir kiti, kurie nurodė į šiuos nuostatus, kaip į pavyzdį teisinei kūrybai“¹⁵².

Bausmė

J. Vasiliauskas, rašydamas apie bausmės institutą¹⁵³, aptarė šio instituto kilimo istoriją, L. Tolstojaus, E. Žirardeno teorijas, neigiančias bausmės institutą, I. Kanto ir kitų filosofų

¹⁴⁶ Baudžiamojo proceso įstatymas. Žurnalo „Teisė“ priedai 6–10 (1924–1926); Baudžiamojo proceso įstatymas, parengė J. Byla (Kaunas: D. Gutmano leidinys, 1930).

¹⁴⁷ Vidaus tarnybos statutas, Vyriausiojo štabo spaudos ir švietimo skyrius (Kaunas: Vyr. št. spaudos ir šviet. sk. leidinys, 1931).

¹⁴⁸ Baudžiamasis kodeksas, Laikinosios vyriausybės žinios (1919, Nr. 2–3/26).

¹⁴⁹ Таганцев, Н. Лекции по русскому уголовному праву, читанные Н.С. Таганцевым доктором уголовного права Санкт-Петербург: в гос. тип., 1887; Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. Санкт-Петербург: Американская скоропечатная, 1909. Šaltiniuose taip pat nurodytas to paties autoriaus „Kommentaras mūsų Baudžiamajam Statutui“, tačiau tokio straipsnio autorė nerado. Galbūt turėti galvoje kiti šio rusų mokslininko darbai.

¹⁵⁰ Розин, Н. О крайней необходимости (Уголов.-юрид. Изслед. Санкт-Петербург: Тип. Стасюлевича, 1899).

¹⁵¹ S? Rapoportas, „Būtinasis reikalingumas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–169, p. 1.

¹⁵² Ten pat: 21.

¹⁵³ Juozas Vasiliauskas, „Bausmės instituto pagrindai“, diplominis darbas (1928). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–137.

teorijas, pripažįstančias bausmės institutui egzistencijos teisę, moralinį bausmės faktorių, tikslą. Deja, Lietuvoje galioję teisės aktai nebuvo apžvelgti.

Vienas darbas buvo skirtas karinėms bausmėms¹⁵⁴. Čia buvo apžvelgtas Lietuvoje veičęs Rusijos Imperijos 1869 m. Karo baudžiamasis statutas, Karo kodifikacinės komisijos projektai, Karo įstatymų pakeitimai ir Lietuvos kai kurie karininkų reikalus reglamentuojantys įstatymai¹⁵⁵. Studentas pastebėjo, kad šis statutas nebuvo suderintas su 1903 m. Baudžiamuoju kodeksu. Be to, kaip teigė studentas, „mūsų valstybės skirtinga visuomenės santvarka, kitais pagrindais yra sutvarkyta kariuomenė, negu buvo Rusijoje, todėl daugumas bausmių pasėkų yra nustojusios reikšmės arba, kaip priešingos konstitucijai, visai neveikia“¹⁵⁶.

Nusikalstamos veikos stadijos

Nusikalstamos veikos stadijos taip pat buvo aptartos.

Kurstymo tema kaip bendrininkavimo forma¹⁵⁷ buvo tirta kelių studentų. Darbuose buvo apžvelgta bendrininkavimo sąvoka, kurstymo teorijos, Vokietijos, Prancūzijos, Šveicarijos patirtis. L. Z. Judelevičius darbe tvirtino, kad kurstymas yra „intelektualinis vykdymas“ ir paminėjo keletą kurstymo teorijų, tarp jų valios laisvės teoriją, taip pat atkreipė dėmesį į kurstymo „žymes“, kurios atskiria kurstymą nuo kitų bendrininkavimo formų.

J. Chaitovičius įvardijo bendrininkavimo kaltės formas – neatsargumą ir tyčią, motyvus ir tikslus, bendrininkavimo rūšis, formas – susitarimas iš anksto ir „pripuolamas“ bendrininkavimas, gauja, diskutavo dėl to, kaip turi būti baudžiami bendrininkai – kiekvienas atskirai „už savo paties padarytą nusikalstamąjį darbą“ ar „kiekvienas kaltininkas kaip bendras kaltininkas“¹⁵⁸. Studentas apžvelgė veikusio Baudžiamąjo kodekso normas ir padarė išvadas, kad nusikalstamam bendrininkavimui reikalinga tyčia, o žodis „pakurstė“ reiškė, kad „kurstymas turi būti konkretus tam tikram nusikalstamam darbui tam tikru planu ir dėl to nepasakyta „kurstė“, kuri yra labiau abstrakti sąvoka“¹⁵⁹.

B. Indichšteinas rašė apie nusikaltimo bendrininkus. Studentas aprašė objektyviosios ir subjektyviosios teisės teorijas, apžvelgė Vengrijos, Olandijos, Vokietijos, Norvegijos baudžiamuosius įstatymus, svarstė apie bausmes bendrininkams, analizavo Lietuvoje veikusį Baudžiamąjį kodeksą, Rusijos imperijos Senato, Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo jurisprudenciją. Pagal Baudžiamąjo kodekso 51 straipsnį, padėjėju buvo laikomas tas, kuris nedalyvavo nusikaltimo įvykdyje, bet suteikė vykdytojui pagalbos. Vyriausiasis Tribunolas buvo išaiškinęs, kad „51 str. baudžia kelis nusikaltėlius, padariusius vieną tą patį nusikaltimą, ne tik

¹⁵⁴ A? Dailidė, „Kariškos bausmės Lietuvoje veikiančioje teisėje“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–184.

¹⁵⁵ Karo įstatymų XXII knygos 1869 m. (4 leid.) pakeitimas, Vyriausybės žinios (1929, Nr. 315–2132); Karininkų laipsnių įstatymas, Vyriausybės žinios (Nr. 349–2389); Karininkų atlyginimo įstatymas, Vyriausybės žinios (1931, Nr. 349–2392).

¹⁵⁶ A? Dailidė, „Kariškos bausmės <...>“: 29.

¹⁵⁷ Leivi-Zalmanas Judelevičius, „Kurstymas kaip bendrininkavimo forma“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–160; Jokūbas Chaitovičius, „Kurstymas kaip bendrininkavimo forma“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–182; Benjaminas, Indichšteinas, „Nusikaltimo padėjėjai“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–159.

¹⁵⁸ Jokūbas Chaitovičius, „Kurstymas <...>“: p. 9.

¹⁵⁹ Ten pat: 32.

tada, kai jie esti iš anksto susitarę jį padaryti, bet ir tada, kada jie jį padaro iš vieno veikdami. Pagal tą straipsnį atsako ir tas, kuris sąmoningai padėjo kitam įvykdyti nusikalstamą darbą, nors prieš tai ir nebūtų buvęs su juo susitaręs jį padaryti (1931/49)¹⁶⁰. Rusijos imperijos Senato nuomonė buvo kitokia: „nusikaltimo dalyvis pripažįstamas padėjėju tuomet, kai atlikdamas savo veiksmus arba suteikdamas žinių žinojo, kad pastarieji turi tarnauti nusikaltimui atlikti“¹⁶¹.

D. Funkas rašė apie pasikėsinimą¹⁶². Tuo metu buvo išskirtos trys nusikalstamos veikos stadijos – kai paaiškėjo asmens valia padaryti nusikalstamą darbą, rengimasis daryti nusikalstamą veiką ir pasikėsinimas. Studentas aptarė visas šias stadijas, bet labiausiai koncentravo dėmesį ties pasikėsinimu, išskirdamas subjektyviają, objektyviają teorijas, aprašydamas bendrininkavimo ir neatsargumo aspektus pasikėsinimo stadijoje, nuroydamas tyčios formas bei atsakomybę, išskirdamas pasikėsinimą netinkamam objektui ir pasikėsinimą netinkamomis priemonėmis. Studentas daug kur rėmėsi Rusijos imperijos Senato nutarimais.

Nusikaltimai

B. Chackelis rašė apie kaltės formą – tyčią¹⁶³, pradėdamas nuo šio instituto istorijos ir baigdamas Lietuvoje galiojusiu teisiniu reglamentavimu. Didžiojoje Lietuvoje tyčia buvo apibrėžta Baudžiamajame kodekse. Įstatyme taip pat buvo numatytos tiesioginė ir netiesioginė tyčios formos.

Nepakaltinamumo tema buvo gvildinama V. Melamdavičiaus darbe¹⁶⁴. Pagal Didžiojoje Lietuvoje galiojusį Baudžiamąjį kodeksą, mažamečiais buvo laikomi vaikai iki 10 metų. Iki šio amžiaus vaikai nebuvo traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Nepilnamečiais buvo laikomi asmenys nuo 10 iki 17 metų. Šių metų asmenys buvo laikomi pakaltinamais. Tokiais atvejais nepilnamečiai galėjo būti atiduodami į pataisos namus, vienuolynus ir pan. Kodekse buvo nurodytos pakaltinamumą pašalinančios aplinkybės – proto negalia, nenuovoka, protinis neišsivystymas. Visuomenės apsisaugojimo nuo nepakaltinamųjų priemonės buvo numatytos dvi: asmens atidavimas giminių, globėjų priežiūrai arba į gydymo įstaigą. Paskutinė priemonė turėjo būti taikoma už žmogžudystę, sunkaus kūno sužalojimą, padegimą įvykdžiusio nepakaltinamo asmens atžvilgiu.

Buvo keletas temų apie nusikaltimus garbei¹⁶⁵. L. B. Kuperšmitas rašė apie šmeižtą ir nuoskaudą, atsižvelgdamas į romėnų, anglų, prancūzų, vokiečių patirtį bei aptardamas šių veikų reglamentavimą carinės Rusijos 1903 m. Baudžiamajame kodekse, galiojusiame ir Lietuvoje. Nuoskauda ir šmeižtas buvo laikomi įžeidimo rūšimis. Pagal minėto Kodekso

¹⁶⁰ Benjaminas Indichšteinas, „Nusikaltimo padėjėjai <...>“: 22.

¹⁶¹ Ten pat.

¹⁶² Dovydas, Funkas, „Pasikėsinimas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–156.

¹⁶³ Basas Chackelis, „Tyčia“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–181.

¹⁶⁴ Vulfas Melamdavičius, „Pakaltinamumas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–202.

¹⁶⁵ Lazaris-Berelis Kuperšmitas, „Nusikaltimai garbei“, diplominis darbas (1926). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–136; Idelis Šulmanas, „Nuoskauda“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–217.

530 straipsnį, nuoskauda buvo laikoma kito asmens pažeminimu tyčia, už kurį buvo baudžiama areštu ar pinigine suma. Kodekso 531 straipsnis apibrėžė šmeižtą kaip pažeminimą ir už akių, garsinant dalykus apie žmogų ir dėl to tas žmogus įžeidžiamas, pažeminamas. Už tokį įžeidimą buvo skiriama laisvės atėmimo bausmė iki šešių mėnesių. Taigi, reikėtų suprasti, kad nuoskauda skyrėsi nuo šmeižto tuo, jog antruoju atveju pažeminimas turėjo įvykti kitu akyse ar pan.

I. Šulmanas tyrime koncentravosi ties viena įžeidimo forma – nuoskauda. Jis nurodė nuoskaudos sudėtį ir požymius, „nuskaustoj“ ir „įžeidiko“ veiksmus, patirtį Vokietijoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, Norvegijoje, Anglijoje.

M. Daukša rašė apie maištą¹⁶⁶. Studentas atkreipė dėmesį, kad Lietuvos valdžios institucijos panaikino carinės Rusijos Baudžiamojo kodekso „trečiojo skyriaus nuostatas apie maištą, kaip neatitinkančias demokratinės santvarkos respublikai, ir nustatė atatinamus maišto nusikaltimus įstatyme „Baudžiamojo Statuto pakeitimas ir papildymas“¹⁶⁷. Pagal šį teisės aktą, sąvokos „maištas“ nebuvo, o buvo „ginkluotas sukilimas“ atimti Lietuvai nepriklausomybę, Lietuvos teritorijos daliai atplėšti, sudaryti ryšiams su kitomis valstybėmis, kurie įžeidžia Lietuvos suverenumą ir nuversti konstitucijos keliu įvestai tvarkai ir valdžiai. Tokie asmenys turėjo būti baudžiami mirties bausme.

Nužudymo tema taip pat buvo gvildenta¹⁶⁸. I. Dembo analizavo nužudymo sąvoką, tvirtindamas, kad „nužudymas yra tyčia sąmoningas nusikaltėlio darbas, dėl kurio nužudytas nustojo gyvybės“¹⁶⁹, nužudymo subjektą, objektą, nužudymą labai susijaudinus (nužudymas didžiai susijaudinus), neištikimo vyro ar žmonos nužudymą, kvalifikuotus ir privilegijuotus nužudymus. Darbe buvo aptarta nusikaltimo sudėtis „žiūrint nužudymo asmens, <...> nužudymo būdo, <...> ryšio tarp nužudymo ir kitų nusikaltimų“¹⁷⁰. Studentas tyrinėjo Ispanijos, Italijos, Norvegijos, Bulgarijos ir kitų valstybių patirtį, analizavo „iš anksto apgalvojimo“ aspektą.

Vienas darbas buvo skirtas nėštumo nutraukimo temai¹⁷¹, apžvelgiant šį klausimą nuo senovės istorijos iki Lietuvos realijų. Baudžiamajame kodekse, pasak studento, nėštumo nutraukimas buvo laikomas „nužudymo rūšimi“. Visgi šiuo požiūriu Baudžiamasis kodeksas nebuvo pakankamai aiškus. Studentas rašo: „<...> reikia manyti, kad pasikėsinimas nebauždžiamas išskyrus pasikėsinimą padaryti abortą be nėščios moteriškės sutikimo, nes tatai jau yra didis nusikaltimas“¹⁷².

Taip pat aptarti religiniai nusikaltimai¹⁷³. D. Nemunaiskis šią temą analizavo nuo viduramžių iki tuo metu galiojusio teisinio reglamentavimo. Studentas išskyrė kelis tikybos

¹⁶⁶ M? Daukša, „Maištas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–151.

¹⁶⁷ Baudžiamojo Statuto pakeitimas ir papildymas, Laikinosios Vyriausybės žinios (1920, Nr. 20).

¹⁶⁸ I? Dembo, „Nužudymas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–152.

¹⁶⁹ Ten pat: 5.

¹⁷⁰ Ten pat: 17.

¹⁷¹ Dovydas Zalcbegas, „Abortas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–218.

¹⁷² Ten pat: 16–17.

¹⁷³ Dovydas Nemunaiskis, „Tikybiniai nusikaltimai“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–165.

laisvės elementus – sąžinės, pasaulėžiūros, kulto, religinių organizacijų veikimo, susirinkimų, etinio mokslo laisvės, tačiau nevykdant platinimo arba propagandos tarp vaikų prieš tėvų ar globėjų norą, per fizinę ar psichinę prievartą. Taigi studentas darė išvadą, kad „tikiybinių nusikaltimų grupei turi būti priskirti visi tie veiksmai, kurių vieninteliu arba mažų mažiausiu svarbiausiu nubaudymo pagrindu yra ta aplinkybė, kad jie varžo tikiybinę piliečių laisvę“¹⁷⁴. Darbo autorius pabrėžė, remdamasis vokiečių baudžiamosios teisės specialistų mintimis, kad „tikiybinių nusikaltimų objektu turi būti ne bažnyčia ir netikybiniis jausmas, o tikybos laisvė“¹⁷⁵. Autorius rėmėsi olandų, italų, belgų, prancūzų ir t.t. patirtimi. Tuo metu religiniais nusikaltimais buvo laikomi tikybos vainojimas, tikybinis nepadorus elgesys, tikybinis smurtas, išvertimas.

Nusikaltimų recidyvas

A. Stankus baigiamąjį darbą skyrė nusikaltimų recidyvui¹⁷⁶. Jis aprašė šio instituto istoriją nuo graikų, senovės romėnų, germanų, *Constitutio Criminalis Carolina* iki darbo rašymo metu galiojusios teisės Vokietijoje, Prancūzijoje, Olandijoje, Italijoje, Šveicarijoje ir, žinoma, Lietuvoje. Apibrėždamas recidyvo sąvoką, studentas rėmėsi S. Stankevičiaus paskaitomis. Didžiojoje Lietuvoje recidyvo institutas buvo reglamentuojamas Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies 67 straipsnio, numatančio bendrą ir ypatingąjį recidyvą.

Ekstradicija

Ekstradicijos institutą apžvelgė A. Lapšys¹⁷⁷. Studentas apibrėžė ekstradiciją taip: „Ekstradicija arba nusikaltėlių išdavimas yra atidavimas padariusio nusikalstamąjį darbą individo teisti valdžiai tos valstybės, kurios teritorijoje jisai tą savo darbą padarė“¹⁷⁸. Autorius analizavo ekstradicijos instituto istoriją, tarptautinius teisės aktus bei įvairių valstybių įstatymus, aiškino, kokie asmenys ir kurioms valstybėms gali būti išduoti, apžvelgė veikas, kurių padarymas yra pagrindas asmenį išduoti atitinkamai valstybei, nustatė ekstradicijos procedūras, tvarką. Didžiojoje Lietuvoje ekstradicija buvo įtvirtinta Baudžiamajame kodekse ir Baudžiamojo proceso įstatymo skyriuje „Nusikaltėlių išdavimas svetimoms valstybėms“ (straipsniai 852¹⁻²⁵). Šio skyriaus pagrindas buvo 1911 m. carinėje Rusijoje priimtas „bendras ekstradicijos įstatymas“¹⁷⁹. Studentas apžvelgė ekstradicijos konvencijas, sudarytas tarp Lietuvos ir Latvijos, Estijos, JAV, Anglijos, Belgijos, Prancūzijos, Vokietijos, Čekoslovakijos.

¹⁷⁴ Ten pat: 22.

¹⁷⁵ Ten pat: 26.

¹⁷⁶ A. Stankus, „Recidyvas“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–214.

¹⁷⁷ A? Lapšys, „Ekstradicija“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–198.

¹⁷⁸ Ten pat: 1.

¹⁷⁹ Ten pat: 16.

Lyginamoji baudžiamoji teisė

Universiteto studentai domėjosi žydų baudžiamąja teise¹⁸⁰.

L. O. Leipeigeris lygino žydų ir romėnų teisės santykį. Tokį užmojų aiškino tuo, kad romėnų teisė turi universalios reikšmės, „visoms tautoms ir valstybėms“ ir „dabar žydų tautai atstatant savo tautinį židinį Palestinoje, jos moksliškas tyrinėjimas turi didelės reikšmės“¹⁸¹. Studentas taip pat pastebėjo, kad romėnų ir žydų teisės lyginimo mintis yra labai sena, siekianti net V amžių. Autorius naudojo Talmude esančiais terminais „nezek“, reiškiančiu sužalojimą, įskaitant ir žmogžudystę, sumušimą, įžeidimą, vagystę, plėšimą, gaisro sukėlimą („ugnies nezek“), gyvulių sukeltus nuostolius („danties ir kojios nezek“), „įskundimo nezek“ ir aiškino nuostolių, kylančių iš „nezek“, „nezokim“ nustatymo būdus. Tuo tarpu terminas „nezokim“ reiškė kelis principus: „pats nusižengimas yra nusikaltėlio bausmė“ ir „prisipažinusiame pabauda dovanojama“¹⁸². Studentas padarė išvadą, kad „žydų teisė neužkrauna nusikaltėliui per didelių prievolių bei pabaudų. Pav. vagis ir plėšikas moka už pavogtą daiktą tik daikto kainą pavogimo metu“¹⁸³.

M. Paryžis parašė išsamų darbą apie žydų baudžiamąją teisę, remdamasis rabino I. H. Weisso veikalu „Dor Dor we-Dorshaw“ (vok. *Zur Geschichte der Jüdischen Tradition*), XII a. žydų filosofo Maimonido žydų teisės sąvadu, Talmudu, Biblija. Jo tikslas buvo atskleisti žydų baudžiamosios teisės išsivystymo raidą, pradedant pranašų žodžių suredavimu, Toroje įtvirtintomis dvejų rūšių normomis – įstatymais ir papročiais, Didžiojo Sinodo, vėliau Sanhedrino, kaip aukščiausiojo teismo, vaidmeniu, Hilelio Babiloniečio reikšme, Talmudo kūrimo pradžia, Rabbi Akivos indėliu į Torą ir pan. Pastarasis priešinosi mirties bausmei kaip baudžiamosios atsakomybės priemonei, nustatydamas „priežasčių, pakaltinamumo ir kaltės sąvokas tokia forma, kad negalima būtų beveik bausti šia bausme“¹⁸⁴. Studentas aptarė tokius klausimus kaip priežastinį ryšį, aplinkybes, šalinančias baudžiamąją atsakomybę (būtinąją gintį, būtinąjį reikalingumą, gydomųjų priemonių vartojimą, prievarta daryti priešingą teisei veiką), kaltę, jos formas, nusikaltimą, bausmės institutą, mirties bausmę, kūno bausmes, *Korith*, *Nidui* ir *Cherem* bausmes, laisvės atėmimą ir t. t. Baigiamojo darbo autorius vieną dalį pavadino „ypatingąja“, kurioje aptarė nusikaltimus prieš Dievą, asmens gyvybei, sveikatai, laisvei, nekaltybei, garbei ir t. t.

BAUDŽIAMASIS PROCESAS

Baudžiamojo proceso temos taip pat buvo gvildentos. Studentai rašė apie apklausos ikiteisminį tyrimą (įrodymai, liudytojai, ekspertizė), kasaciją, nepilnamečių atsakomybės ypatybes, neapibrėžtą nuteisimą, lygtinį paleidimą.

¹⁸⁰ Leizeris-Ošeris Leipcigeris, „Žydų teisės prievolių, kylančių iš nusikalstamųjų darbų, palyginimas su panašiomis romėnų teisės prievolėmis“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–162; Mendelis Paryžis, „Žydų baudžiamoji teisė“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–167.

¹⁸¹ Leizeris-Ošeris Leipeigeris, „Žydų teisės prievolių <...>“: 4.

¹⁸² Ten pat: 33.

¹⁸³ Ten pat: 32.

¹⁸⁴ Paryžis, M. „Žydų baudžiamoji teisė <...>“: 16.

Dėstytojai, vertinę darbus, buvo profesorius A. Kriščiukaitis ir docentas V. Stankevičius.

Be jau minėtos literatūros, naudotos rašant baudžiamosios teisės temomis, studentai naudojosi A. Kriščiukaičio baudžiamojo proceso paskaitų medžiaga¹⁸⁵, Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimais¹⁸⁶, Rusijos imperijos 1864 m. priimtu Baudžiamojo proceso statutu 1914 m. padarytais pakeitimais ir papildymais, rusų redakcinių komisijų Aiškinamaisiais raštais, Rusijos Imperijos Senato nutarimais, P. Leono paskaitomis¹⁸⁷, S. Bieliackino darbais¹⁸⁸. Kai kuriuose darbuose visiškai nebuvo naudotasi lietuviškai rašyta literatūra, tik rusiškai¹⁸⁹ arba vokiškai. Literatūros šaltinių negausumas buvo labai akivaizdus.

Įrodinėjimas

Keliuose diplominiuose darbuose buvo analizuotas įrodinėjimo institutas baudžiamajame procese¹⁹⁰. E. Kaplano darbe aptariamas liudininko statusas, teisės, pareigos, atsakomybė, liudijimo vieta kitų įrodymų sistemoje, liudijimo objektas, turinys, Baudžiamojo proceso įstatymo normos, valstybinės, tarnybinės, šeimos paslaptys, baigiamasis, teismo tardymas, liudijimų vertinimas.

L. Furas darbą skyrė bendrai įrodymų institutui baudžiamajame procese. Čia jis rašė apie įrodymų sąvoką, klasifikaciją, teisminį vertinimą, kaltinamojo, liudytojo parodymus, ekspertizę, apklausą, daiktinius, rašytinius įrodymus. Apie pastaruosius detaliau rašė M. Judelevičius. P. Kuginas taip pat rašė apie įrodymus, išskirdamas juos į rungtyniško, inkvizicinio, mišraus proceso įrodymus ir aiškindamas kaltinamojo, liudytojų parodymus, ekspertizę, aplinkinių žmonių apklausą, daiktinius ir rašytinius įrodymus mišriajame procese, įrodinėjimo našą.

Tęsiant įrodymų instituto analizę, vienas darbas buvo skirtas ekspertizei baudžiamajame procese¹⁹¹. A. Kisinas rašė: „Eskpertyza yra tyrinėjimas ir nustatymas tokių faktų ir aplinkybių, kuriems išaiškinti reikalinga specialių mokslo, meno, verslo ar amato žinių“¹⁹². Studentas pabrėžė, kad ši įrodymų rūšis atsirado vėliausiai ir pirmiausia medicininės ekspertizės forma kanonų teisėje, vėliau *Criminalis Carolina*. Darbe analizuojamos Baudžiamojo

¹⁸⁵ Antanas Kriščiukaitis-Aišbė, Baudžiamojo proceso paskaitų, skaitytų 1925–6 metais, užrašai, surašė O. Š., redagavo J. O. (Kaunas: L. U. Studentų technikų draugijos spaudinys, 1926); Antanas Kriščiukaitis, Baudžiamojo proceso paskaitos. Prof. peržiūrėtos (Kaunas, 1928).

¹⁸⁶ Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimas, Vyriausybės žinios (1929, Nr. 312–2099).

¹⁸⁷ Petras Leonas, Teisės enciklopedijos paskaitos (Kaunas: VDU Teisių fakulteto leidinys, 1931).

¹⁸⁸ Simanas Bieliackinas, Baudžiamųjų bylų gynimas (Kaunas: AB Spindulys, 1930).

¹⁸⁹ Dažnai buvo naudojama I. Foinickio veikalais.

¹⁹⁰ Elimelachas Kaplanas, „Liudytojų parodymai“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–153; Levas Furas, „Įrodinėjimas baudžiamajame procese“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–188; Mauša Judelevičius, „Daiktiniai ir raštiniai įrodymai baudžiamajame procese“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–190; Petras Kuginas, „Įrodymai baudžiamajame procese“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–196.

¹⁹¹ Abelis Kisinas, „Eskpertyza baudžiamajame procese“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–192.

¹⁹² Ten pat: 4.

proceso įstatymo normos, reglamentuojančios lavono apžiūrą, tardytojo veiksmus, ekspertų („žinovų“) statusą, ekspertų skyrimo tvarką.

Lygtinis nuteisimas

B. Kacas parašė darbą apie neapibrėžtą nuteisimą¹⁹³. Jis kėlė klausimų, ar būtinai galutinė bausmė turi būti paskirta proceso metu, ar būtinai bausmės laikas turi būti nustatomas teisėjo, gal vertėtų bausmę nustatyti ne proceso metu, bet bausmės atlikimo metu. Tam tikrais atvejais teisėjai tebespęstų kaltės klausimą, o bausmės atlikimo metu atskirai suformuota komisija spęstų apie galutinį bausmės atlikimo laiką. Tokį dalyką studentas grindžia JAV, Australijos, Anglijos pavyzdžiais. Studentas tvirtino, kad „Neapibrėžto nuteisimo nuostatas yra, jog pataisymas privalo būti pagrindinis laisvės atėmimo tikslas. Kas nori laisvės atėmimu pataisyti jaunuolį-nusikaltėlį, tas neturi apibrėžto laiko, nes tai pareina nuo auklėjimo“¹⁹⁴, taip pat nusikaltėlius skyrė į dvi grupes – „jaunas nusikaltėlis“ ir „nusikaltėlis iš įpratimo“¹⁹⁵.

Lygtinis paleidimas taip pat buvo aptartas viename iš darbų¹⁹⁶. N. Zimzonas rašė, kad pirmąkart lygtinis paleidimas buvo taikomas Austrijoje XIX a. pradžioje, vėliau šis institutas atsiranda Anglijos, Prancūzijos teisės aktuose. Carinėje Rusijoje lygtinis paleidimas buvo įvestas 1909 m. Studentas apžvelgė ir Lietuvoje galiojusius teisės aktus – įstatymą apie palengvinimus kaliniams ir teisingumo ministro patvirtintą bausmės sumažinimo kaliniams instrukciją.

Baudžiamasis procesas, kuriame dalyvauja nepilnamečiai

A. Ankundavičius rašė apie procesą, teisiant nepilnamečius¹⁹⁷. Studentui pirmiausia teko aiškintis nepilnametystės sąvoką, amžių. Jis nustatė, kad Anglijoje pilnamečiu buvo laikomas asmuo, sukakęs 16 metų, Prancūzijoje, Norvegijoje – 18 metų, taip pat pateikė statistinius duomenis apie nuteistus nepilnamečius Austrijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, JAV, Italijoje, Rusijoje. Darbo autorius padarė išvadą, kad nepilnamečių nusikaltėlių skaičius auga. Jis aprašė kitų šalių patirtį, teisiant nepilnamečius, teisėjų statusą, tėvų, globėjų, rūpintojų pareigas ir t. t. Toliau buvo apžvelgtos Lietuvoje galiojusio Baudžiamojo kodekso normos, pagal kurias nepilnamečiams iki 17 metų bausmės buvo mažinamos arba keičiamos kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, „teisme pabarti“, atiduoti į tėvų, globėjų ar kitų asmenų priežiūrą, į drausmės įstaigą, o merginas – į jų tikybos moterų vienuolynus.

¹⁹³ Izer-Beris Kacas, „Neapibrėžtas nuteisimas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–147.

¹⁹⁴ Ten pat: 13.

¹⁹⁵ Ten pat: 12.

¹⁹⁶ Notelis Zimzonas, „Sąlyginis paleidimas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–172.

¹⁹⁷ Antanas Ankundavičius, „Nepilnamečių teismas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–174.

Kasacija baudžiamajame procese

Kasacinis procesas buvo analizuotas viename darbe¹⁹⁸. Studentas atkreipė dėmesį į 1920 m. liepos 20 d. Steigiamojo Seimo priimto Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo pakeitimą, reglamentavusį tai, kad apeliacinėse bylose kasacinius skundus dėl apygardos teismų sprendimų ir nutarimų nagrinės Vyriausiasis Tribunolas. Darbe buvo analizuotas žyminio mokesčio klausimas, kuris buvo svarbus dėl auksinų keitimo į litus, kasacinio skundo padavimo tvarka, terminai, skundų davimas žodžiu arba raštu, termino praleidimo klausimai, kasacinio skundo ir protestų vertinimo tvarką Vyriausiajame Tribunole, Vyriausiojo Tribunolo teritorinė kompetencija, apimanti ir Klaipėdos krašto teismų sprendimus.

TARPTAUTINĖ TEISĖ

Tarptautinės teisės tematika buvo parašyta nemažai darbų. Galbūt kai kurie jų buvo nutolę nuo teisės mokslo ir labiau priminė politikos mokslų srities tyrimus.

Taigi, studentai rašė apie JAV prezidentą, valstybės vaidmenį tarptautinėje teisėje, Tautų Sąjungą, Nuolatinį Tarptautinį Teisingumo Teismą, Užjordanę ir t. t.

Darbus vertino A. Tamošaitis, A. Jaščenka, A. Tumėnas, M. Romeris, T. Petkevičius. Vieną darbą vertino administracinės teisės profesorius V. Biržiška.

Studentai naudojami anglų, vokiečių, prancūzų, hebrajų ir lietuvių kalba rašyta literatūra. Iš anglų kalba rašytos literatūros buvo naudotasi Britanijos enciklopedija¹⁹⁹, David. Y. Thomas veikalų²⁰⁰. Iš lietuvių kalba naudotų šaltinių paminėtini A. Jaščenkos tarptautinės teisės kursas²⁰¹, autorės nerasti A. Jaščenkos straipsnis ar studija „Konstitucinė tarptautinė teisė“, G. Rutenbergo „Tautų Sąjunga“, kitu jo veikalų²⁰², M. Romerio paskaitų užrašais²⁰³, Užsienio reikalų ministerijos 1921 m. leidiniu „Lietuvių-Lenkų ginčas“, 1930 m. leidiniu „Lietuvos sutartys su svetimomis valstybėmis²⁰⁴, Užsienio reikalų ministerijos žinyne²⁰⁵, Tarptautine prekių pervežimo geležinkeliais konvencija, periodinė publicistine literatūra²⁰⁶. Vėlgai darbuose panaudota literatūra nėra gausi – daugiausiai apie vienuolika šaltinių.

¹⁹⁸ Ernestas Lichtenšteinas, „Kasacinis skundas baudžiamosiose bylose“, diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–144.

¹⁹⁹ The Encyclopedia Britannica, Vol. XVIII.

²⁰⁰ Y? D? Thomas, One Hundred Years of the Monroe Doctrine (New York: Macmillan, 1923).

²⁰¹ Aleksandras Jaščenka, Tarptautinės teisės kursas (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1931).

²⁰² Girsh Rutenberg, Litauen, Russland und das Wilnaproblem: eine völkerrechtliche Darstellung (Breslau: J. U. Kern, 1928).

²⁰³ Mykolas Romeris, Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos 1926/1927 m. (Kaunas: s. n., 1927).

²⁰⁴ Lietuvos sutartys su svetimomis valstybėmis, surinko ir sutvarkė P. Dailidė (Užsienio reikalų ministerijos leidinys, Kaunas: Spindulys, 1930).

²⁰⁵ Užsienio reikalų ministerijos žinynas (Kaunas: Spindulys, 1929, 1931).

²⁰⁶ Laikraščiai „Lietuva“, „Lietuvos aidas“, „Lietuvos ūkis“ ir t. t.

F. Misius darbe²⁰⁷ aptaria JAV penktojo prezidento J. Monro doktriną, išdėstyta rašte Kongresui 1823 m. gruodžio 2 d.: „Prezidento Monro doktrina draudė Europos valstybėms kolonizuoti bent kokią Amerikos sausžemių dalį, vykdyti intervencijas Amerikoje ir nesikišti į Amerikos politiką“²⁰⁸, vėliau išsiplėtusią į Madisono doktriną.

P. Šlapelis²⁰⁹ savo darbe analizuoja valstybės vaidmenį tarptautinėje teisėje, taikos užtikrinimo mechanizmus, „morališkus politikus“ ir „politikus moralistus“. Studentas visa tai daro remdamasis Kanto idėjomis: „Nė vienos valstybės, nė vienu akimirksniu nėra užtikrintos egzistencija ir savarankiškumas, noras vienai kitą pajungti visuomet gyvas“. Šitam pavojui išvengti nieko nepadedą ir dirbtinė Europos valstybių „jėgų lygsvaros“ sistema. Jėgų lygsvaros sistemą Kantas laiko gryna iliuzija. <...> sistemą Kantas lygina su Swifto namu, pastatytu pagal visus lygsvaros įstatymus, taip kad žvirbliai ant jo stogo nutūpus jis tuojau subirėtų“²¹⁰. Autorius tvirtino, kad karo pavojus gali būti pašalintas tik tarptautinės teisės, paremtos „viešaisiais, jėga lydimaais įstatymais, kuriems kiekviena valstybė turi pasiduoti“²¹¹.

Keli studentai gilinosi į Tautų Sąjungos tematiką²¹². P. Berensteino darbe apžvelgiama Tautų Sąjungos įsteigimo istorija, aprašoma organizacijos struktūra. D. Rudneris detaliau aprašo Tautų Sąjungos autonomines institucijas – Nuolatinį Tarptautinį Teisingumo Teismą, Nuolatinį arbitražo teismą ir Tarptautinę darbo organizaciją. J. Meškauskas darbe bandė atskleisti teisinę Tautų Sąjungos reikšmę Lietuvai, kritikuodamas šią organizaciją: „Iš šios trumpos apžvalgos Tautų Sąjungos veikimo Vilniaus klausimu matyti, kad ši tarptautinė organizacija ne visai bešališkai sprendė Lietuvai politinius klausimus. Ji darė klaidas ir daugumoj Lietuvos nenaudai“²¹³. Studentas turėjo mintyje Vilniaus krašto situaciją. Kitaip jis atsiliepė kalbėdamas apie Tautų Sąjungos vaidmenį Klaipėdos krašto kontekste. Tačiau ir čia, aptardamas Klaipėdos krašto Konvencijos 17 straipsnį, teigia: „Ir čia Tautų Sąjungos Taryba / anot prof. Romerio turinti Tautų Sąjungoje hegemoniją / sugebėjimo įsiskverbti jau visai formaliai į vidujinius Lietuvos valstybės reikalus, kurie liečia Klaipėdos Kraštą“ (p. 18), o išvadą padaro tokia: „Taigi, anot prof. Romerio Tautų Sąjunga yra paremta kelių didžiųjų valstybių quasi imperialistine konstrukcija. Todėl mažosioms valstybėms, drauge ir Lietuvai, Tautų Sąjunga teturi tik teisinę moralinę reikšmę“²¹⁴.

²⁰⁷ Feliksas Misius, „Monro doktrina“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–205.

²⁰⁸ Ten pat: 9.

²⁰⁹ P? Šlapelis, „Kantas ir amžinosios taikos idėja“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–216.

²¹⁰ Pasikalbėjimas su uiversitet. rektoriumi prof. Remeriu. „Lietuvos aidas“ apie įvykius universitete, Lietuvos žinios, 1935 m. spalio 17 d., Nr. 238 (4921): 2. Ten pat: 23.

²¹¹ Ten pat.

²¹² P? Berensteinas, „Tautų sąjungos pagalbinės organizacijos“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–148; J? Meškauskas, „Teisinė reikšmė Tautų Sąjungos Lietuvai“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–203; D? Rudneris, „Tautų Sąjungos autonominės organizacijos“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–212.

²¹³ J? Meškauskas, „Teisinė reikšmė <...>“: 15.

²¹⁴ Ten pat: 22–23.

Buvo parašyti keli darbai apie Nuolatinį Tarptautinio Teisingumo Teismą²¹⁵. B. Fogelevičius savo darbe pateikė Teismo statuto vertimą iš prancūzų kalbos bei jo analizę. Analizuodamas statutą, jis iškėlė pora klausimų, pavyzdžiui, ar ši institucija tarptautinis, ar Trečiųjų Teismas, vertino teisėjų rinkimo procedūrą, jų statusą, sprendimų priėmimo specifiką, asesorių vaidmenį, Teismo kompetenciją, procesą. L. P. Rabinavičius savo darbą dedikavo išsamiam Lietuvos ir Lenkijos konfliktui dėl Vilniaus krašto bei to konflikto sprendimo būdams aprašyti (arbitražas, Nuolatinis Teisingumo Teismas, Tautų Sąjungos Taryba), koncentruojantis ties klausimu, kuris buvo užduotas Nuolatiniam Tarptautiniam Teisingumo Teismui: „ar Lietuva dabartinėse politinėse apylostovose privalo atidaryti trafikui Kaišiadorių Lentvaravo geležinkelio liniją, ar ne?“²¹⁶.

Vienas darbas buvo apie tarptautinius pervežimus geležinkeliais²¹⁷, sekant 1923 m. Berne priimtos konvencijos keleiviams, kroviniams ir bagažui geležinkeliais vežioti galutiniu protokolu, su tikslu atskleisti Lietuvos geležinkelių būseną tarptautiniame kontekste.

J. Montvila²¹⁸ rašė apie Lietuvos prekybos sutartis su Čekoslovakija, Vokietija, Danija, Islandija, Olandija, Latvija, Prancūzija ir kitomis valstybėmis, aptardamas sutarčių sudarymo procedūras, terminus, teisinį šalių statusą, jų teises, pareigas, prekybos laisvės, muitų ir kitus klausimus.

Buvo darbų ir visiškai nesusijusių arba iš dalies susijusių su Lietuva, pavyzdžiui, Ch. J. Maiperis rašė apie Užjordanės tarptautinę būseną²¹⁹, atsiskyrus jai nuo Palestinos, J. Navasaitis apie Pasaulinę pašto sąjungą²²⁰.

STUDENTŲ LIKIMAI

Aiškindamasi studentų, kurių baigiamieji darbai buvo aptarti šiame darbe, likimus, straipsnio autorė rėmėsi Lietuvos centriniame valstybės archyve rastaais dokumentais. Tačiau nėra garantuojamas šimtaprocentinis duomenų tikslumas, nes nebuvo žinomos visų studentų gimimo datos.

Manytina, keletas studentų pasirinko teisininko karjerą Lietuvoje. Galimai keli iš jų tapo Kauno apygardos, Kėdainių apylinkės, Jurbarko apylinkės teismų teisėjais, advokatais, tiesiog teisininkais. Vienintelė mergina Stasė Čarkauskaitė, kurios darbas straipsnyje buvo aptartas, dirbo iš pradžių Kauno apygardos teismo pasiuntine, paskui pirmos eilės raštininke,

²¹⁵ B? Fogelevičius, „Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo Statuto analizė“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–154; L? P? Rabinavičius, „Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas ir Lietuvos-Lenkijos ginčas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–168.

²¹⁶ L? P? Rabinavičius: 30.

²¹⁷ Povilas Beržanskis, „Tarptautinis geležinkelių transportas“, diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–149.

²¹⁸ J? Montvila, „Lietuvos prekybos sutarčių sistema“, diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–206.

²¹⁹ Chononas-Faivušas Maiperis, „Transjordanijos tarptautinė būklė“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–200.

²²⁰ J? Navasaitis, „Organizacija ir veikla Pasaulinės pašto sąjungos“, diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–207.

galbūt vėliau bandė tapti advokate (nėra tikslių duomenų, išskyrus tai, kad ji rinko dokumentus Prisiekusiųjų advokatų tarybai).

Yra tikimybė, kad iš aštuoniasdešimt devynių studentų mažiausiai devyniolika emigravo į Palestiną, Tel Avivą, Jafą, JAV, Londoną, kitas valstybes.

Gali būti, kad bent šeši buvo išvežti į Kauno ar Šiaulių getus, po to jų likimas nežinomas – galima tik numanyti.

Galimai vienas buvo kalinamas už su komunizmu susijusią veiklą.

Apie daugumą studentų apskritai jokių žinių nėra, arba tik tiek, kad buvo studentai ar draugijų nariai, ir visi duomenys yra iki 1940 metų. Tai byloja apie tikimybę, kad dokumentai nebuvo išsaugoti.

I DALIES IŠVADOS

1. Studentai rašė įvairiomis teisės temomis: apie Lietuvos valstybės sukūrimo teisinius aspektus, teisėjų rinkimų galimybę, advokatūros organizaciją, tabako monopolį, prekių ženklus, sąžiningą konkurenciją, užsieniečių teisinį statusą, valstybės kreditą, darbo sutartis, paveldėjimą, autorių teises, hipoteką, prievoles, turto nuomą, servitutą, įvaikinimą, atstovavimą, trečiųjų asmenų dalyvavimą teisminiame procese, bausmes, veikas, priešingas teisei, jų stadijas, nusikaltimo bendrininkus, nėštumo nutraukimą, pakaltinamumą, ekstradiciją, liudininko statusą, įrodymus, nepilnamečių teisimą, kasacinį procesą, JAV prezidento Monro doktriną, valstybės vaidmenį tarptautinėje teisėje, Tautų Sąjungą, Tarptautinį Teisingumo Teismą, tarptautinius pervežimus geležinkeliais, Lietuvos prekybos sutartis, Užjordanės statusą ir t. t.
2. Reikia pripažinti, kad daugelis tuo metu reglamentuojamų dalykų arba planuojamų reglamentuoti iš dalies ar netgi visiškai sutapo ir su šių laikų teisiniu reglamentavimu, pavyzdžiui, reikalavimai ženklams su valstybės herbu, kai kurios testamentų rūšys, paveldima intelektualinė nuosavybė, autorių turtinės teisės galiojimo principai, dalomosios, solidariosios prievolės, tretieji asmenys. Buvo ir skirtumų, pavyzdžiui, nebuvo hipotekos registro arba buvo šiems laikams nepriimtinas nesantuokinių vaikų teisių institutas ir pan. Pastebėtina ir tai, kad studentų gvildenamos temos atspindėjo to laikotarpio aktualijas. Dauguma jų yra iki šiolei aktualios, pavyzdžiui, teismų nepriklausomumo, visuomenės įtraukimo į teismo darbą, kaltės, bausmių, valstybės atsakomybės, valstybės vaidmens tarptautinėje teisėje klausimai ir t. t.
3. Rašydami studentai turėjo domėtis keliomis teisinio reguliavimo sistemomis, nes tuo metu Lietuvoje galiojo skirtingi civiliniai bei baudžiamieji teisės aktai, pavyzdžiui, Suvalkų gubernijoje veikė prancūzų civilinis kodeksas dar vadinamas Napoleono kodeksu (rus. Гражданский кодекс Наполеона), 1825 m. lenkų Civilinis statutus (rus. Гражданское уложения Царства Польскага), Klaipėdos krašte nuo 1896 m. – Prūsijos imperijos civilinė teisė (Vok. Bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich – BGB), Palangos valsčiuje nuo 1864 m. – Vietos gubernijų įstatymų rinkinys (rus. Свод местных узаконений губерний остзейских), likusiose Lietuvos dalyse, įskaitant ir jos sostinę Kauną, veikė carinės Rusijos civiliniai įstatymai (rus. Свод законов Российской Империи, Том X, Часть 1 – Закон Гражданский). Taip buvo dėl to, kad dar 1918 m. Valstybės Tarybos priimtuose Lietuvos valstybės

laikinosios Konstitucijos pamatinių dėsnių 24 paragrafe buvo įtvirtinta, kad „srityse, kuriose Lietuvos Valstybės nėra išleistų naujų įstatymų, laikinai palieka tie, kurie yra buvę prieš karą, kiek jie neprieštaruja Laikinosios Konstitucijos pamatiniams dėsniams“. Maža to, studentai, aprašydami teisinio reglamentavimo įvairovę, galiojusią Lietuvoje, „dalindavo“ Didžiosios Lietuvos teritoriją į dvi dalis – buvusią Suvalkų guberniją ir buvusias Kauno ir Vilniaus gubernijas, prie viso šio pridėdami Klaipėdos kraštą bei Palangos valsčių, prijungtą iš buvusios Kuršo gubernijos. Suvalkijoje be minėto Civilinio statuto dar veikė 1836 m. Statutas dėl jungtųjų, 1818 m. ir 1825 m. Hipotekos statutas, Prekybos kodeksas. Buvusioje Kauno gubernijoje galiojo į carinės Rusijos įstatymų sąvadą įtraukti įstatymai – Vekselių statutas, Notariato sutvarkymo įstatymas (XVI tomo 1 dalis), Prekybos statutas, įskaitant ir Prekybinio komiso sutarties įstatymą, Civilinis procesas (XVI tomas), Civilinis kodeksas (X tomas), kiti įstatymai. Palangos valsčiuje veikė visi Didžiojoje Lietuvoje galioję įstatymai, išskyrus civilinius įstatymus, nes valsčiuje buvo paliktas galioti Kuršo gubernijos civilinis kodeksas arba Pabaltės kodeksas.

4. Studentai, rašydami apie tam tikros srities Lietuvos teisinį reglamentavimą, nevengė drąsių išvadų, kritinio mąstymo. Pavyzdžiui, jie rašė: „galime neabejodami pasakyti, kad mūsų įstatymai, kurie sukurti visai kitokioms aplinkybėms esant, yra bendrai atsilikę nuo civilizuotų šalių įstatymų: kazuistiški, prieštaraujant vieni kitiems, be jokios sistemos, be tikslios terminologijos, be bendrų sąvokų bei juridinių principų“; Jungtinės Tautos „ne visai bešališkai sprendė Lietuvai politinius klausimus. Ji darė klaidas ir daugumoje Lietuvos nenaudai“, „vaikai privalo kol yra tėvų namuose teikti jiems visokeriopas paslaugas, būti nuolankūs, kalbėti visur apie juos su pagarba, kantriai ir neprieštaraudami duotis tėvų pamokomi ir taisomi <...>“, ir t. t.
5. Nemažai buvo parašyta lyginamosios teisės aspektais, pavyzdžiui, lygintos žydų ir romėnų teisės sistemos. Kiekviename darbe atitinkama tema būtinai buvo apžvelgtas kitų šalių teisinis reglamentavimas arba jurisprudencija – dažniausiai Vokietijos, Prancūzijos, Austrijos, Šveicarijos, Anglijos, JAV, carinės Rusijos. Būta, kad studentai rėmėsi ir Danijos, Ispanijos, Norvegijos, Olandijos, Belgijos, Švedijos, Japonijos, Čekoslovakijos, Sovietų Sąjungos ir kitų šalių patirtimi. Bet tai nereiškė, kad studentai skaitė tomis kalbomis parašytas knygas, tų šalių teisės aktus ar jurisprudenciją. Manytina, studentai informaciją apie kitas šalis perskaitė rusiškai rašytuose tekstuose, kai kuriuose Lietuvos užsienio reikalų ir Teisingumo ministerijų išleistuose leidiniuose bei dėstytojų skaitytų paskaitų konspektuose.
6. Studentų naudojama literatūra buvo labai negausi. Didžiausias bibliografijos sąrašas buvo dvidešimt du šaltiniai, mažiausias – du. Dažniausiai naudotasi rusų kalba rašyta mokslinė literatūra. Naudojosi studentai ir vokiečių kalba rašytais šaltiniais, buvo pastebėta keletą knygų anglų, prancūzų, hebrajų, lenkų kalbomis. Literatūros šaltinių negausumas gali būti aiškinamas tuo, kad tiriamuoju laikotarpiu buvo dar labai nedaug išleistų vadovėlių, monografijų lietuvių kalba. Studentai daugiausiai naudojosi dėstytojų paskaitų konspektais ir straipsniais. Tai, kad rusiškų šaltinių gausa buvo akivaizdžiai pirmaujanti, galima paaiškinti tuo, jog absoliuti dėstytojų dauguma buvo baigę Rusijos imperijos universitetų teisės fakultetus – Maskvos, Peterburgo ir Odesos. Lietuvos universiteto Teisių fakultetą iš 1922–1932 metais dėsčiusių dėstytojų tebuvo baigęs vienas dėstytojas (A. Tamošaitis), 1930 m.

pradėjęs dėstyti Vytauto Didžiojo universitete. Tuo galima paaiškinti ir ne visiškai taisyklingą studentų vartojamą lietuvišką teisinę terminiją (pavyzdžiui, „įstatim-davėjas“, „naminis“ testamentas, „arenda“, „saugojimo“ sutartis, uzufruktarius, „teisėtėji“, „pavainikiai“, „netikra“ reklama, „nukentėjėlis“, „nuskaustasis“, „įžeidikas“, „nuoskauda“, „nusikaltimo padėjėjai“, „ekspertyza“, „nusikaltėlis iš įpratimo“, „priešįstatymingas“ ir t. t.). Taip pat rusų literatūros gausus naudojimas paaiškinamas ir tuo, jog Lietuvoje buvo receptuoti buvusios Rusijos imperijos įstatymai, įskaitant baudžiamuosius ir civilinius. Taigi studentai turėjo naudotis carinės Rusijos Senato jurisprudencija, aiškinamaisiais ras, rusų teisininkų vadovėliais ir pan.

7. Keletas žodžių tartina ir apie techninius diplominių darbų trūkumus. Diplominių darbų struktūra nebuvo unifikauta – kai kur nebuvo įvado, turinio, išvadų, netgi bibliografijos. Jeigu darbe buvo įvadas, tai jis taip pat neturėjo savo struktūros: nebuvo nurodomi nei metodai, kuriais remiantis atliekamas tyrimas, nei tyrimų objektas ir pan. Naudotos literatūros surašymas taip pat buvo nevienodas – daug kur nenurodyti knygų išleidimo metai arba nurodyti žurnalai, bet nenurodyta, kokiais konkrečiais jų straipsniais buvo remiamasi. Citavimo taisyklės taip pat nebuvo konkretizuotos.

ŠALTINIŲ SARAŠAS

Teisės aktai

1. Baudžiamasis kodeksas. Laikinosios vyriausybės žinios, 1919, Nr. 2–3/26.
2. Baudžiamojo Statuto pakeitimas ir papildymas. Laikinosios Vyriausybės žinios, 1920, Nr. 20.
3. Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimas. Vyriausybės žinios, 1929, Nr. 312–2099.
4. Karininkų laipsnių įstatymas. Vyriausybės žinios, 1931, Nr. 349–2389;
5. Karininkų atlyginimo įstatymas. Vyriausybės žinios, 1931, Nr. 349–2392.
6. Karo įstatymų XXII knygos 1869 m. (4 leid.) pakeitimas. Vyriausybės žinios, 1929, Nr. 315–2132.
7. Kovos su nedorąja konkurencija įstatymas. Vyriausybės žinios, 1932, Nr. 392–2680.
8. Lietuvos valstybės laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai. Laikinosios vyriausybės žinių papildymas, 1918, Nr. 1–1a.
9. Prekių ženklams saugoti įstatymas. Vyriausybės žinios, 1925, Nr. 183–1241.
10. Valstybės kontrolei tvarkyti įstatymas. Laikinosios Vyriausybės žinios, 1919, Nr. 5.
11. Valstybės kontrolės įstatymas. Vyriausybės žinios, 1926, Nr. 224–1461.
12. Vidaus tarnybos statutas, Vyriausiojo štabo spaudos ir švietimo skyrius. Kaunas: Vyr. št. spaudos ir šviet. sk. leidinys, 1931.

Specialioji literatūra

13. AL. M. „Tarnybinis smurtas“. Teisė 10 (1927): 56–61.
14. „Baudžiamojo proceso įstatymas“. Teisė 6–10, 1924–1926.
15. Baudžiamojo proceso įstatymas, parengė J. Byla. Kaunas: D. Gutmano leidinys, 1930.
16. Baudžiamasis statutas su papildymais, sudarė K. Jablonskis. Kaunas: Literatūros knygyno leidinys, 1930.
17. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų, spaudai parengė M. Kavolis ir S. Bieliackinas. Kaunas: D. Gutmano knygynas. 1934.

18. Bieliackinas, Simanas. Baudžiamųjų bylų gynimas. Kaunas: AB Spindulys, 1930.
19. Cimkauskas, M?. „Advokatai teisėjų rolėje“, Teisė 11 (1927): 62–66.
20. Girard, P? F? Romėnų teisė. Iš aštuonjo Felikso Senn'o peržiūrėto prancūzų leidimo autoriaus įpėdiniams sutikus vertė dr. A. Tamošaitis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1931–1933.
21. Janulaitis, Augustinas. Lietuvos visuomenės ir teisės istorija. Kaunas: Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijos leidinys, 1920.
22. Jaščėnka, Aleksandras. Tarptautinės teisės kursas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1931.
23. Įstatymai darbo srityje Lietuvoj, sutaisė V. Akelaitis. Kaunas: Raidė, 1927.
24. Kohler, Arthur. Über den Unlauteren Wettbewerb und seine Behandlung im Recht, Neue Deutsche Rundschau (Freie Buhne), 1894.
25. Kriščiukaitis-Aišbė, Antanas. Baudžiamojo proceso paskaitų, skaitytų 1925–6 metais, užrašai, surašė O. Š., redagavo J. O. Kaunas: L. U. Studentų technikų draugijos spaudinys, 1926.
26. Kriščiukaitis, Antanas. Baudžiamojo proceso paskaitos. Prof. peržiūrėtos. Kaunas, 1928.
27. Leonas, Petras. Advokatų profesija ir jų organizacija. Kaunas: Raidė, 1930.
28. Leonas, Petras. Teisės enciklopedijos paskaitos. Kaunas: VDU Teisių fakulteto leidinys, 1931.
29. Leonas, Petras. Teisės filosofijos istorijos paskaitos. Teisės filosofijos istorija, 1926 m. Rankraščio teisėmis.
30. Leonas, Petras. Teisės filosofijos istorijos paskaitos. Teisės filosofijos istorija, 1927–28 m. Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1928.
31. Mačys, Vladas. Civilinio proceso paskaito. Kaunas: Teisių fakulteto leidinys, 1924.
32. Mačys, Vladas. Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka, Teisė 11 (1927): 1–34.
33. Mačys, Vladas. Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka, Teisė 12 (1927): 1–27.
34. Mačys, Vladas. Dėl valdininkų traukimo atsakomybėn, Teisė 2 (1922): 45–49.
35. Mačys, Vladas. „Skiriamasis ar renkamasis vietos teisėjas?“ Teisė 1 (1922): 39–44.
36. Vytauto Didžiojo universitetas. Mokslas ir visuomenė 1922–2002. Kaunas, 2002.
37. Pokrovskis, Michailas? Finansų mokslo pagrindai. Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1926.
38. Prekybinės teisės konspektas pagal Prekybinės teisės programą iš G. F. Šeršėnevičiaus ir prof. K. Cosack'o prek. teisės vadovėlių. Kaunas: rankraščio teisėmis, 1932.
39. Romeris, Mykolas. „Įstatymų konstitucingumas“, Teisė 7 (1925): 1–16.
40. Romeris, Mykolas. Reprerzentacija ir mandatas. Lietuvos universiteto Teisių fakulteto darbai. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1926.
41. Romeris, Mykolas. Administracinis teismas. Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928.
42. Romeris, Mykolas. Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos 1926/1927 m. Kaunas: s. n. 1927.
43. Rutenbergas, Giršas. „Lietuvos, kaipo nepriklausomos valstybės, susikūrimas ir jos pripažinimas tarptautinės teisės šviesoje“, Teisė 11 (1927): 35–51.
44. Rutenbergas, Giršas. „Lietuvos, kaipo nepriklausomos valstybės, susikūrimas ir jos pripažinimas tarptautinės teisės šviesoje“, Teisė 12 (1927): 28–63.
45. Rutenberg, Girsh. Litauen, Russland und das Wilnaproblem: eine völkerrechtliche Darstellung. Breslau: J.U. Kern, 1928.
46. Stankevičius, Vladimiras. Baudžiamoji teisė: paskaitos. Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys. Kaunas: Valstybės sp., 1925.
47. Stankevičius, Vladimiras. Baudžiamosios teisės istorijos pamatiniai bruožai. VDU Teisių fakulteto leidinys. Kaunas: Spindulys, 1932.
48. Šalkauskis, Stasys. Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai“. Kaunas, 1926.
49. Šalkauskis, Stasys. Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai. Kaunas: Sakalo b-vė, 1933.

50. Šeršėnevičius, Gabrieliūs Feliksovičius. Civilinė teisė – paskaitų konspektai aukštosioms mokykloms. Kaunas: Lietuvos universiteto Studentų technikų d-ja, 1926.
51. Šveicarijos prievolių teisė (1911 metų kovo 30 d.), vertė P. Bugailiškis. Teisingumo ministerijos leidinys, Kaunas: AB Varpas, 1925.
52. Šveicarijos civilinis statusas, vertė J. Jablonskis. Teisingumo ministerijos leidinys, Kaunas: Varpas, 1927.
53. Tamošaitis, Antanas. „Austrijos konstitucinis teismas“, Teisė 9 (1926): 23–32.
54. Teisės filosofijos istorijos paskaitos, prof. Leono skaitytos 1925–26 mokslo metais, 1, 2 daly. Kaunas: rankraščio teisėmis.
55. Toliušis, Zigmas. Apie testamentus: kaip testamentai Lietuvoj ir Suvalkijoje rašomi, tvirtinami ir vykdomi: su testamentų formomis ir pareiškimų pavyzdžiais (sustatė teisininkas Z. Toliušis). Kaunas: Varpas, 1923.
56. Veržbavičius, Levas. „Senoji Lietuvos šeimos teisė“. Teisė 18 (1930): 64–83.
57. Veržbavičius, Levas. „Senoji Lietuvos šeimos teisė“. Teisė 19 (1931): 26–43.
58. Veržbavičius, Levas. „Senoji Lietuvos šeimos teisė“. Teisė 20 (1931): 77–92.
59. Viršila, Vaclovas. Šių dienų pažiūros į nusikalstamumą. Šiauliai: Kultūros švietimo draugijos leidinys, 1927.
60. Vokiečių Imperijos Civilinis Kodeksas, vertė P. Bugailiškis. Teisingumo ministerijos leidinys, Kaunas: Valstybės sp., 1927.

Teismų praktika

61. Vyriausiojo Tribunolo kasaciniai sprendimai: 1924–1933. Serialinis leidinys. Kaunas: Z. Toliušis ir V. Požela, 1929–1935.

Kiti šaltiniai

62. Andrijauskas, Liūdas. „Paveldėjimo teisė Lietuvoje sulig veikiančiais įstatymais“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–173.
63. Ankundavičius, Antanas. „Nepilnamečių teismas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–174.
64. Baltrušis, Juozapas. „Liudytojų parodymų vertinimas“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–142.
65. Barcevičius, Vladislovas. „Ipotekos organizacija Lietuvoje“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–175.
66. Berensteinas, P? „Tautų sąjungos pagalbinės organizacijos“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–148.
67. Beržanskis, Povilas. „Tarpautinis geležinkelių transportas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–149.
68. Bobrovas, Govsėjus. „Verguvės institutas romėnų ir žydų teisėse“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–150.
69. Borkonas, Michelis. „Darbo sutartis pagal mūsų veikiančiąją teisę“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–176.
70. Buchas, S? „Asmens samdos darbo sutartis“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–177.
71. Bučas, Jonas. „Valstybės kreditas“. Diplominis darbas (1929). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–138.
72. Bukauskas, Kazimieras. „Rusijos ir Lietuvos advokatūros sutvarkymas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–178.
73. Bulota, Vytautas. „Lietuvos valstybės susikūrimas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–179.

74. Burakas, J? „Sutarčių išpildymas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–180.
75. Chackelis, Basas. „Tyčia“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–181.
76. Chaitovičius, Jokūbas. „Kurstymas kaip bendrininkavimo forma“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–182.
77. Čarkauskaitė, Stasė. „Testamentai einant pagal veikiančius Lietuvoje įstatymus“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–183.
78. Daidilė, A? „Kariškos bausmės Lietuvoje veikiančioje teisėje“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–184.
79. Danilavičius, Zenonas „Paveldėjimas testamentu arba įstatymu“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–185.
80. Danulaitis-Danulevičius, Juozas. „Nuostoliai dėl neteisėtų veiksmų“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–186.
81. Daukša, M? „Maištas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–151.
82. Dembo, I? „Nužudymas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–152.
83. Epšteinas, Mauša. „Įstatymų konstitucingumas ir konstitucinis teismas Austrijoje“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–187.
84. Fogelevičius, B? „Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo Statuto analizė“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–154.
85. Fridlandas, Izokas? E? „Prekių ženklai“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–155.
86. Funkas, Dovydas. „Pasikėsinimas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–156.
87. Furas, Levas. „Įrodinėjimas baudžiamajame procese“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–188.
88. Gecelis, Levi. „Įgaliojimas pagal mūsų veikiančiąją teisę“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–157.
89. Goldšteinas-Gurvičius, Lazeris. „Nepilnamečių globos institutas pagal veikiančius Lietuvoje įstatymus“. Diplominis darbas (1935). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–368.
90. Grigaliūnas-Glovackis, Vincas. Biudžetas. „Biudžetinės įstatymdavystės pagrindai; kasacinis sutvarkymas ir kontrolė“. Diplominis darbas (1929). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–139.
91. Gurovičius, Bencijonas. „Užstato teisė“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–158.
92. Indichšteinas, Benjaminas. „Nusikaltimo padėjėjai“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–159.
93. Jucevičius, Aleksandras. „Tėvų ir vaikų juridiniai santykiai“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–189.
94. Judelevičius, Leivi-Zalmanas. „Kurstymas kaip bendrininkavimo forma“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–160.
95. Judelevičius, Mauša. „Daiktiniai ir raštiniai įrodymai baudžiamajame procese“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–190.
96. Judelis, Izraelis. „Nedoroji konkurencija“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–245.
97. Kacas, Izer-Beris. „Neapibrėžtas nuteisimas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–147.

98. Kanelis, Dovydas. „Autoriaus teisės paveldėjimas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–191.
99. Kaplanas, Elimelachas. „Liudytojų parodymai“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–153.
100. Kisinai, Abelis. „Eksperytza baudžiamajame procese“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–192.
101. Kodesas, Sliomas. „Dorovės ir teisės pagrindai Kanto moksle“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–161.
102. Komantauskas, Aleksandras. „Padalomos ir solidarinės prievolės“: diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–193.
103. Korla, Jonas. „Elgetavimas, valkatavimas ir kova su tuo“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–194.
104. Krasauskas, L? „Atstovavimas įgaliojimui“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–195.
105. Kuginas, Petras. „Irodymai baudžiamajame procese“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–196.
106. Kuperšmitas, Lazaris-Berelis. „Nusikaltimai garbei“. Diplominis darbas (1926). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–136.
107. Lapinas, Aleksandras. „Pirkimo pardavimo sutartis“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–197.
108. Lapšys, A? „Ekstradicija“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–198.
109. Lazauskas, Maksas. „Apie teisės ir dorovės prigimtį“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–143.
110. Leipzigeris, Leizeris-Ošeris. „Žydų teisės prievolių, kylančių iš nusikalstamųjų darbų, palyginimas su panašiomis romėnų teisės prievolėmis“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–162.
111. Lichtenšteinas, Ernestas. „Kasacinis skundas baudžiamosiose bylose“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–144.
112. Lietuvos sutartys su svetimomis valstybėmis, surinko ir sutvarkė P. Dailidė. Užsienio reikalų ministerijos leidinys, Kaunas: Spindulys, 1930.
113. Lietuvos universiteto Teisių fakulteto regulaminas ir mokslo planas. Kaunas: Teisių fakulteto leidinys, 1923.
114. Macelis, Antanas. „Privataus turto nuoma Lietuvos veikiančioje teisėje“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–199.
115. Maiperis, Chononas-Faivušas. „Transjordanijos tarptautinė būklė“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–200.
116. Malachas, Joselis. „Visuomenės elemento dalyvavimas baudžiamajame teisme, jo formos ir reikšmė“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–145.
117. Martišius, P? „Svetimšalių teisės Lietuvoje“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–201.
118. Melamdavičius, Vulfas. „Pakaltinamumas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–202.
119. Meškauskas, J? „Teisinė reikšmė Tautų Sąjungos Lietuvai“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–203;
120. Michališkis, Levas. „Saugojimo sutartis“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–204.
121. Misius, Feliksas. „Monro doktrina“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–205.

122. Montvila, J? „Lietuvos prekybos sutarčių sistema“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–206.
123. Muškatas, Maušas. „Paveldėjimas iš įstatymo (Žydų teisės nuostatų sulyginimas su mūsų teise)“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–163.
124. Navasaitis, J? „Organizacija ir veikla Pasaulinės pašto sąjungos“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–207.
125. Navasaitis, Kazys. „Savivališkas naudojimas svetimų turtais“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–164.
126. Nemunaiskis, Dovydas. „Tikybinių nusikaltimai“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–165.
127. Nezabitauskas, Liudvikas. „Valsčiaus teismas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–166.
128. P. Leono žodžiai iškilmingame Teisių fakulteto tarybos posėdyje 1936 m. spalio 7 d. LCVA, f. 631. ap. 1, b. 225, lap. 156.
129. Paryžis, Mendelis. „Žydų baudžiamoji teisė“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–167.
130. Pastabos prie Teisių fakulteto regulavimo. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 220, lap. 26.
131. Pelanis, Jonas. „Tabako monopolis ir akcizas“. Diplominis darbas (1929). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–140.
132. Petrauskas, Leopoldas. „Pavainikių teisės“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–208.
133. Petrušaitis, J? „Visuomenės dalyvavimas teisme“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–209.
134. Rabinavičius, L? P? „Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas ir Lietuvos-Lenkijos ginčas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–168.
135. Rakickas, Mečius. „Valstybės kontrolė“. Diplominis darbas (1929). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–141.
136. Rapoportas, S? „Būtinasis reikalingumas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–169.
137. Regulavimo pakeitimas ir papildymas. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 226, lap. 79.
138. Riklesas, Faivušas. „Asmeniniai ir realiniai servitutai“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–210.
139. Rozingas, Faivelis. „Tarnybinių nusikaltimai“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–211.
140. Rudneris, D? „Tautų Sąjungos autonominės organizacijos“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–212.
141. Salanskis, A? „Kilnojamojo turto įkeitimas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–213.
142. Simonaitis, Jonas. „Laidavimas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–170.
143. Stankus, A? „Recidyvas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–214.
144. Steponaitis, Vytautas. „Vilniaus lietuvių spauda 1919–1928“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–171.
145. Sudikas, Edvardas, Londonas. „Tarnybinių nusikaltimai“. Diplominis darbas (1930). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–146.
146. Širvinskas, Balys „Įsūnijimas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–215.

147. Šlapelis, P? „Kantas ir amžinosios taikos idėja“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–216.
148. Šulmanas, Idelis. „Nuoskauda“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–217.
149. Teisių fakulteto 5 ir 10 metų planas (galima data nuo 1934 metų iki 1936 metų.). LCVA, f. 631, ap. 1, b. 225, lap. 227.
150. Teisių fakulteto regulaminas. LCVA, f. 631, ap. 1, b. 220, p. 9.
151. Užsienio reikalų ministerijos žinynas. Kaunas: Spindulys, 1929, 1931.
152. Valavičius, Alfonsas. „Tretieji asmens“. Diplominis darbas (1925). Lietuvos universiteto Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–135.
153. Vasiliauskas, Juozas. „Bausmės instituto pagrindai“. Diplominis darbas (1928). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–137.
154. Zalbergas, Dovydas. „Abortas“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–218.
155. Zerdinas, Izrailis. „Administracinis teismas Austrijoje“. Diplominis darbas (1932). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–219.
156. Zimzonas, Notelis. „Sąlyginis paleidimas“. Diplominis darbas (1931). VDU Teisių fakultetas. VU Bibliotekos Rankraščių skyrius, F. 85–172.

SUMMARY

FINAL THESES OF SCHOOL OF LAW: 1925–1939 PART I (1925–1932)

The study examines the final theses of the students of the Faculty of Law of the University of Lithuania (later Vytautas Magnus University). It is based on different branches of law, taking into account their structure, the literature, legal acts, jurisprudence the students used, and the Lithuanian legal language of that time. The most valuable quotes of the works are presented, the teachers who assessed the works are named, and the fates of the students are revealed.

The research itself will be published in several articles. This is the first article of the research. It covers eighty-nine students' final theses written between 1925 and 1932.

Students wrote about the legal aspects of the creation of the state of Lithuania, the possibility of election of judges, the organization of the bar, the monopoly of tobacco, trademarks, fair competition, legal status of foreigners, state credit, labor contracts, inheritance, copyright, mortgage, obligations, lease of property, easement, adoption of children, representation in the court, participation of third parties in judicial proceedings, punishments, termination of pregnancy, extradition, status of witness status, evidence, juvenile crimes, the process of cassation, state role in international law, the League of Nations, the International Court of Justice, etc.

In many theses students compared legal regulation and case-law, also used the experience of the US, England, Denmark, Spain, Norway, the Netherlands, Belgium, Sweden, Japan, Czechoslovakia, the Soviet Union and other countries.

Students used sources in Russian, German, English, French, Hebrew, Polish and Lithuanian languages.

The article is mainly based on the documents found in the Department of Manuscripts of Vilnius University Library, the Rare Books and Manuscripts Section of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, and the Central State Archives of Lithuania.

Historical, comparative, and analytical methods were used in the research.

KEYWORDS

Final theses, Faculty of Law, students, legal history and philosophy, law and order, constitutional law, administrative law, criminal law, civil law, civil procedure law, criminal procedure law, international law.